

Τ.Ε.Ι ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΠΑΙΔΙΚΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ & ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ
& ΟΙ ΕΠΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΣΤΙΣ
ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ»**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ:
ΞΗΡΟΓΙΑΝΝΗ ΙΩΑΝΝΑ

ΕΠΟΠΤΡΙΑ:
Κα ΡΙΣΤΑ ΣΟΦΙΑ

ΠΑΤΡΑ 2009

*ΤΟ ΧΕΡΙ ΠΟΥ ΚΟΥΝΑΕΙ ΤΗΝ ΚΟΥΝΙΑ,
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΚΟΥΝΑΕΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ....*

*Στα πληγωμένα μέσα μας παιδιά που ξέρουν καλύτερα από τον καθένα,
πως ήταν !*

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Η συγγραφή και η ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας στηρίχτηκε πέρα από την προσωπική μου προσπάθεια, και στην πολύτιμη προσφορά βοήθειας και υποστήριξης ορισμένων προσώπων.

Στο πλαίσιο αυτής της πορείας, από την αρχική ιδέα έως την ολοκλήρωση της Πτυχιακής εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους συνέβαλλαν σε αυτήν την προσπάθεια.

Ευχαριστώ ιδιαίτερα,

Την επόπτριά μου, κα Ρίστα Σοφία για την επιστημονική καθοδήγηση, την ενημέρωση, τον προσανατολισμό και την ηθική υποστήριξη για την ολοκλήρωση της Πτυχιακής Εργασίας, καθώς επίσης και για τον πολύτιμό της χρόνο που αφιέρωσε για την αναζήτηση της κατάλληλης αγγλικής βιβλιογραφίας αλλά και των προσωπικών της πηγών σύμφωνα με τα οποία πραγματοποιήθηκε ένα μεγάλο μέρος της Εργασίας αυτής.

Ευχαριστώ ακόμα, το προσωπικό στο Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, την παιδίατρο Αντωνιάδου Ιωάννα, τους ψυχολόγους Γεωργούδη Νέλλη και Ιακώβου Κώστας, τις Κοινωνικές Λειτουργούς Ζολώτα Κατερίνα και Σκουμπουρδή Αγγελική, καθώς επίσης και την βιβλιοθηκονόμο Μιμή Καίτη για την σημαντική βοήθειά τους στη συλλογή πληροφοριών και την πολύτιμη εμπειρία τους, με την οποία με βοήθησαν για την εγγραφή ενός μεγάλου μέρους της εργασίας.

Τους Κοινωνικούς Λειτουργούς του Ευαγγελισμού, όπου πραγματοποίησα την Εξάμηνη Πρακτική μου Άσκηση και με τις γνώσεις τους και την εμπειρία τους από τα περιστατικά του Νοσοκομείου με αρκετά κακοποιημένα παιδιά, μου παρείχαν έναν πλούτο πληροφοριών και καθοδήγησης. Τους ευχαριστώ επίσης και για τον χρόνο που αφιέρωσαν να με ακούν και να με συμβουλεύουν!

Τον κο Γιώργο Πετρόπουλο και Δημήτρη Κουκούρη, που βρίσκονται στο Τμήμα δανεισμού και πληροφόρησης στην βιβλιοθήκη του Πάντειου Πανεπιστημίου, για την σημαντική βοήθεια και εξυπηρέτησή τους,

Τέλος, ευχαριστώ ιδιαίτερα τους γονείς μου για την ουσιαστική υποστήριξη και ηθική συμπαράσταση καθ' όλη τη διάρκεια της επίπονης αυτής προσπάθειας.

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ	
ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ.....	15
1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ.....	19
1.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ	
ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	25
1.3 ΑΙΤΙΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΟΝΕΩΝ.....	31
1.4 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΙΔΙΩΝ.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ	
2.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	46
2.2 ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ.....	50
2.3 ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ.....	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	
3.1 ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ.....	59
3.2 ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟ ΑΛΛΟ ΦΥΛΛΟ.....	60
3.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ.....	61
3.4 ΑΥΤΟΕΙΚΟΝΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.....	64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ.....	65
4.1 ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ.....	68
4.1.1 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.....	70
4.1.2 ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ.....	72
4.1.3 ΣΤΟΧΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΟΥΣ.....	73
4.1.4 ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.....	75
4.2 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ.....	77
4.2.1 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ.....	79
4.2.2 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ.....	80
4.2.3 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	81
4.2.4 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.....	82
4.2.5 Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ.....	83
4.3 ΟΔΗΓΙΕΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	84
4.4 ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	86
4.5 ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΕΚΤΟΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ.....	88
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	91
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	95
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	98

«Μα φυσικά και με έδερνε ο πατέρας μου, αλλά μόνο για να με κρατάει στον ίδιο δρόμο. Δεν καταλαβαίνω τι σχέση έχει αυτό με το ότι ο γάμος μου διαλύεται...»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

A. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Ο άνθρωπος παρά τον ηθικό εξοπλισμό και την κοινωνική συνείδηση που οικοδόμησε τα τελευταία δεκάδες χρόνια της μακραίωνης βιολογικής του διαδρομής, εξακολουθεί να διατηρεί στοιχεία του πρωτόγονου ενστίκτου της επικράτησης του ισχυρότερου. Το παιδί υπήρξε και εξακολουθεί να είναι το πρώτο θύμα της πρωτόγονης βίας των μεγάλων. Η φυσική του αδυναμία, εκατομμύρια χρόνια τώρα, το καθιστά εύκολο στόχο. Η κακοποίησή του σωματική, ψυχική, σεξουαλική και η εξίσου κακοποιός παραμέληση και συναισθηματική κακοποίησή του αποτελεί το πιο μελανό στίγμα της ιστορίας του γένους των ανθρώπων (Αγάθωνος Ε.1998, σ.7).

Το φαινόμενο της κακοποίησης των παιδιών, όπως είναι φυσικό, είναι οικουμενικό. Αφορά πόλεις και χωριά. Πλούσιους και φτωχούς. Μορφωμένους και αμόρφωτους. Στη σύγχρονη παιδοκεντρική ελληνική κοινωνία μας, κάθε χρόνο κακοποιούνται ή παραμελούνται μερικές χιλιάδες παιδιών. Απίστευτο για τους περισσότερους, αληθινό γι' αυτούς που είναι σε θέση να γνωρίζουν

(Αγάθωνος Ε. 1998, σ.7).

«Η κακοποίηση ξεκινά κυρίως απ' την αντίληψη ότι τα παιδιά είναι ιδιοκτησία μας και έχουμε όλο το δικαίωμα να τα εξουσιάζουμε χωρίς να λαμβάνουμε υπόψιν ότι οι επιπτώσεις οποιασδήποτε μορφής κακοποίησης είναι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες και αν μη τι άλλο, πάντα αρνητικές ενώ η

πραγματικότητα είναι ότι τα παιδιά αποτελούν ξεχωριστές οντότητες που έχουν τα δικαιώματά τους» (Παναγοπούλου, 1993, σ.23).

Οι λόγοι που συνετέλεσαν στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος είναι η ευαισθησία μου απέναντι σε αυτήν την οδυνηρή κατάσταση της κακοποίησης των παιδιών, η θέλησή μου για περισσότερες γνώσεις σχετικά με τις μακροπρόθεσμες συνέπειες της, η επαφή μου με κακοποιημένα παιδιά κατά τη διάρκεια της Πρακτικής μου Άσκησης στο Νοσοκομείο «Ο Ευαγγελισμός» και οι σκέψεις πως ό,τι συμβαίνει στην ενήλικη ζωή των ανθρώπων είναι αποτέλεσμα των βιωμάτων της παιδικής μας ζωής...

B. ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Κακοποιούνται τα παιδιά; Η απάντηση είναι δυστυχώς ναι.

Υπάρχουν πολλών ειδών κακοποιήσεις, στα κεφάλαια όμως που ακολουθούν θα μιλήσω κυρίως για δύο είδη: *τη σωματική και ψυχολογική κακοποίηση*. Δεν υπάρχει σύγκριση για να εκφράσω ποια είναι η χειρότερη, η ψυχολογική – που μπορεί και αυτή να πάρει πολλές μορφές – ή η σωματική. Συχνά συνδυάζονται και οι δύο. Και αυτά τα δύο είδη απασχολούν όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια τους παιδίατρος, τους νομικούς, τους κοινωνιολόγους, τους ψυχίατρος, τους κοινωνικούς λειτουργούς και άλλες συγγενείς επιστήμες στις χώρες της δυτικής Ευρώπης και της βόρειας Αμερικής και για αυτά τα δύο είδη κακοποίησης θα αναφερθώ στα επόμενα κεφάλαια προσεγγίζοντας το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης όσο πιο διακριτικά και καλύτερα μπορώ έπειτα από μια σειρά μαθημάτων της σχολής μου και ένα εξάμηνο πρακτικής άσκησης και με κακοποιημένα παιδιά. Γενικότερα, εξετάζεται το πρόβλημα της σωματικής και συναισθηματικής κακοποίησης στην παιδική ηλικία, μέσα από τις υπάρχουσες θεωρητικές προσεγγίσεις. Θα αναφερθώ στα αίτια τα οποία προκαλούν την κακοποίηση των παιδιών καθώς επίσης και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των γονέων που κακοποιούν, αλλά και τα χαρακτηριστικά των παιδιών που υφίστανται την κακοποίηση.

Το ότι οι ενήλικοι φέρονται καμιά φορά με αφάνταστη σκληρότητα προς τα παιδιά δεν είναι κάτι καινούριο. Η ιστορία είναι γεμάτη από περιπτώσεις

βρεφοκτονιών για λόγους θρησκευτικούς, για λόγους κοινωνικούς, για δεισιδαιμονίες, ακόμη και για λόγους οικονομικούς.

Στη σύγχρονη όμως βιομηχανοποιημένη, εύπορη κοινωνία των χωρών της Δύσης μέναμε με την εντύπωση ότι σωματική, άμεση κακοποίηση των παιδιών από τους γονιούς τους, κακοποίηση που να καταλήγει σε σωματική βλάβη και καμιά φορά σε θάνατο ήταν πια κάτι ανύπαρκτο. Από αυτή τη σφαλερή εφησύχαση άρχισαν να μας βγάζουν εδώ και λίγα χρόνια περιγραφές από παιδίατρους παιδιών που τα φέρνουν στα νοσοκομεία με κακώσεις δέρματος, οστών ή και άλλων οργάνων και μετά από λίγο αποκαλυπτόταν ότι η αιτία των κακώσεων ήταν χτυπήματα από έναν από τους γονιούς.

Η παρούσα εργασία θα αναλύσει επιπλέον, τις επιπτώσεις που επιφέρει η βία στην ψυχοσωματική ακεραιότητα των παιδιών, στη σχολική τους επίδοση, αλλά και στις διαπροσωπικές σχέσεις που τα παιδιά αυτά αναπτύσσουν με τους συμμαθητές τους, τους δασκάλους τους και με το άλλο φύλλο. Ερευνάται επίσης ποια είναι η αυτοεικόνα των κακοποιημένων παιδιών και πόσο βαθιά είναι τα τραύματα, της ψυχής κυρίως. Θα αναλύσω ακόμα τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού στο ίδρυμα, στις ομάδες, στην οικογένεια, στην κοινότητα και τη συναισθηματική προσέγγιση των κακοποιημένων παιδιών και τέλος ποιοί τρόποι υπάρχουν ώστε τα παιδιά αυτά να ενταχθούν σε ένα υγιές οικογενειακό περιβάλλον ζώντας με αγάπη και στοργή, καθώς επίσης και το σημαντικότερο ρόλο του εκπαιδευτικού και της Πολιτείας.

Θα ήταν επιθυμητό και πολύτιμο να διδαχθούμε από την πείρα των άλλων χωρών και όλοι μαζί νομικοί, κοινωνιολόγοι, γιατροί, κοινωνικοί λειτουργοί, νοσοκόμες, αλλά και αστυνομικοί και δημόσιες υπηρεσίες να ασχοληθούν έγκαιρα και έντονα για να μην πάρει το φοβερό αυτό πρόβλημα τις διαστάσεις που πήρε στις πιο προοδευμένες (!) χώρες.

Παρακολουθώντας τι γίνεται και τι προβλήματα παρουσιάζονται στα οικονομικά πιο προηγμένα κράτη είναι σαν να έχουμε ένα παράθυρο προς το μέλλον. Ας μη διστάσουμε να δούμε μέσα από αυτό ποια θα είναι και η δική μας τύχη και ποιο τίμημα ίσως πληρώσουμε, αν τυφλά ακολουθούμε το όραμα της καταναλωτικής και όχι της ανθρώπινης κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Ο Kempe έκανε μια περιγραφή των παιδιών που κακοποιούνται μέσα στην οικογένεια, των τραυμάτων τους, όπως και των γονιών που κακοποιούν τα παιδιά τους. Η περιγραφή του ήταν βασισμένη σε στοιχεία που μαζεύτηκαν από ερωτηματολόγιο που συμπληρώθηκε από τους συναδέλφους του σε διάφορα παιδιατρικά κέντρα της Αμερικής. Οι πρώτες αντιδράσεις στις δημοσιεύσεις του Kempe ήταν δυσπιστία και άρνηση – οι γιατροί προτιμούσαν να πιστέψουν τις αντιφατικές και απίθανες εξηγήσεις που οι γονείς έδιναν για τα τραύματα των παιδιών τους. (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991, σελ.19-20)

Σιγά-σιγά όμως στην Αμερική και σε άλλες χώρες οι γιατροί άρχισαν να παραδέχονται ότι εκείνοι που φροντίζουν τα παιδιά, μπορεί καμιά φορά να τα τραυματίσουν. Άρχισαν να σκέφτονται την κακοποίηση σαν «πιθανή διάγνωση» στην περίπτωση κακώσεων σε παιδιά και την παραμέληση και στέρηση μητρικής φροντίδας σαν αιτία στασιμότητας της ανάπτυξης ενός παιδιού. Η διάγνωσή τους ήταν πιο εύκολη όταν υπήρχε ιστορικό εγκληματικής δράσης στην οικογένεια ή όταν ένας γονιός παρουσίαζε ψυχιατρικά προβλήματα ή ήταν ναρκομανής ή αλκοολικός. Σταδιακά όμως όλο και περισσότεροι γιατροί αντιμετώπιζαν περιπτώσεις κακοποίησης σε «φυσιολογικές» οικογένειες. Ταυτόχρονα όμως άρχισαν να καταλαβαίνουν ότι στην αρρώστια αυτή η διάγνωση είναι πιο απλή από την θεραπεία, και στην

αντιμετώπιση του προβλήματος οι παιδίατροι ζήτησαν βοήθεια από τους συνεργάτες – από τους κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχιάτρους και ψυχολόγους- ή και το αντίθετο (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991, σ.20).

Ό,τι συμβαίνει στο τομέα της Ιατρικής προκαλεί πάντα το ενδιαφέρον του περισσότερου κόσμου και ο συνδυασμός της βίας με ένα «νέο σύνδρομο» έγινε αφορμή στην αρχή για όργια δημοσιογραφικών υπερβολών. Οι γονείς παρουσιάστηκαν σαν «απάνθρωποι», «σκληροί», «κτήνη», «τέρατα». Το πέρασμα του χρόνου όμως, έφερε μελέτες που δείχνουν ότι οι γονείς οι ίδιοι είναι θύματα – είτε της κοινωνίας, είτε των δικών τους γονιών. Η νομοθεσία έγινε λιγότερο «τιμωρητική» και περισσότερο «θεραπευτική». Γενικά, το φαινόμενο δεν θεωρείται πια σαν νέο πρόβλημα της σύγχρονης κοινωνίας, αλλά μάλλον σαν ένα πρόβλημα που πάντα υπήρχε και που ήταν κρυμμένο μέσα στα άλλα τεράστια προβλήματα των παιδιών των προηγούμενων γενεών – πείνα, λοιμώξεις, εγκατάλειψη και υψηλή βρεφική και παιδική θνησιμότητα (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991, σελ.20).

Η σωματική τιμωρία, ως μέθοδος διαπαιδαγώγησης του παιδιού θα πρέπει να εξεταστεί μέσα από την έρευνα για την αξιολόγηση της σημερινής πραγματικότητας αλλά και μέσα από το χώρο της πρόληψης και της αντιμετώπισης της κακοποίησης – παραμέλησης των παιδιών, βοηθώντας στη διαμόρφωση μιας νέας κοινωνικής και πολιτισμικής στάσης.

Ως σωματική τιμωρία ορίζεται η επιβολή πόνου στο σώμα του παιδιού ως τιμωρία για πράξη ή συμπεριφορά που δεν εγκρίνει ο τιμωρός και της οποίας

συχνότερες μορφές θεωρούνται: το ξύλο, το χαστούκισμα, το άγριο σπρώξιμο ή γράπωμα του παιδιού αλλά και το χτύπημα με κάποιο αντικείμενο όπως ζώνη, βέργα, παντόφλα κ.α, που είναι επιτρεπτή και διαδεδομένη μορφή.

Το όλο αυτό πρόβλημα, περιπλέκεται από την αμφίδρομη σχέση σωματικής τιμωρίας που στις περισσότερες χώρες θεωρείται ως μια επιτρεπτή πράξη βίας στα πλαίσια του γονικού ρόλου και της σωματικής κακοποίησης που αποτελεί μια πράξη βίας από τον γονέα ή τον κηδεμόνα προς το παιδί, η οποία όμως υπερβαίνει τα όρια σύμφωνα με το νόμο και τα κοινωνικά ήθη και εκθέτει το παιδί σε αυξημένο κίνδυνο τραυματισμού¹. Επιπλέον, τα σύνορα που διαχωρίζουν τον επιτρεπτό σωφρονισμό από την υπερβολική βία είναι αδιευκρίνιστα και πολύ εύκολο να τροποποιηθούν.

Στη σημερινή εποχή, ένα σοβαρό κοινωνικό θέμα αποτελεί η κακοποίηση των παιδιών. Η παιδική κακοποίηση και παραμέληση έχει πολλές μορφές. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που εμπλέκονται στο στάδιο της κακοποίησης και της παραμέλησης. Συμπεριλαμβάνονται τα πολιτιστικά και εθνικά υπόβαθρα, οι στάσεις που σχετίζονται με το να είναι κάποιος γονιός καθώς και η επαγγελματική εκπαίδευση. Ποικίλες απόψεις υποστηρίζονται για το πότε η πειθαρχία και η τιμωρία γίνονται κακοποίηση ή παραμέληση.

¹ Φερέτη Ε.: Ερευνητικό πρωτόκολλο Β110: «Η χρήση σωματικής τιμωρίας στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, στα πλαίσια της σύγχρονης Ελληνικής Οικογένειας. Μια κοινωνιολογική έρευνα στην περιοχή της πρωτεύουσας». Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, 1993. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Κακοποίηση παραμέληση παιδιών, 1991, σελ.19-20

Η ομοσπονδιακή νομοθεσία απαιτεί οι πολιτείες να θεμελιώσουν ορισμούς , πολιτικές διαδικασίες και νόμους σε σχέση με την παιδική κακοποίηση και παραμέληση.

1.1.ΟΡΙΣΜΟΙ - ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Σωματική κακοποίηση

Σεξουαλική κακοποίηση

Συναισθηματική κακοποίηση

Παραμέληση και έκθεση σε κίνδυνο

Απειλές

Χαμένη εμπιστοσύνη

Η κακοποίηση αφορά μια πράξη εναντίον ενός παιδιού-κάτι που γίνεται σε ένα παιδί που δεν έπρεπε να γίνεται και περιλαμβάνει τη φυσική, συναισθηματική και σεξουαλική κακοποίηση.

Κακοποίηση είναι μία βίαιη και επιθετική συμπεριφορά ή ενέργεια που δημιουργεί βλάβη, τραύμα, πόνο, φόβο, απειλή, αίσθημα δυσαρέσκειας, δυσφορίας, αποστροφής ή ενοχής και έχει αρνητική επίδραση στο άτομο που τη δέχεται.

Η φυσική κακοποίηση περιλαμβάνει τον μη τυχαίο τραυματισμό ή θάνατο ενός παιδιού, το να τίθεται η υγεία του παιδιού και η ασφάλεια σε πραγματικό κίνδυνο (για παράδειγμα, η άφεση ενός παιδιού μόνου σε ένα κλειδωμένο αμάξι). Η σκληρότητα σε ένα παιδί και η αγριότητα, η παρατεταμένη τιμωρία , δημιουργεί σοβαρό κίνδυνο για ψυχικό τραυματισμό του παιδιού,

συμπεριλαμβανομένου του φυσικού περιορισμού
(για παράδειγμα, δένοντας ένα παιδί κάτω ή μέσα στη κούνια)².

Ως σωματική κακοποίηση (σε διάκριση από την παραμέληση, τη σεξουαλική κακοποίηση και τη συναισθηματική κακοποίηση του παιδιού) ορίζουμε την «χρησιμοποίηση βίας ή άλλων ηθελημένων, ‘όχι τυχαίων’ πράξεων εις βάρος παιδιών (ατόμων έως 18 ετών) από γονείς ή άλλα πρόσωπα, η οποία προκαλεί πόνο, τραυματισμό ή μόνιμη βλάβη στη σωματική και κάθε άλλη λειτουργία και ανάπτυξη του παιδιού. Είναι η ηθελημένη σωματική επίθεση ή σωματικός τραυματισμός, από απλός μέχρι θανατηφόρος, που γίνεται σε παιδιά από άτομα που ασκούν την κηδεμονία τους (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1991, σ.62).

«Σωματική κακοποίηση των παιδιών είναι η με τη θέληση των γονιών χρησιμοποίηση φυσική βίας εναντίον των παιδιών τους. Η βία αυτή δεν είναι τυχαία. Εδώ επίσης συμπεριλαμβάνεται η μη τυχαία παραμέληση ή κακοποίηση των παιδιών από τους γονείς ή άλλο πρόσωπο, που έχει αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού και που έχει σαν αποτέλεσμα τον τραυματισμό και τη γενικότερη κακοποίηση του» (Gil-1970- από το «Αγάθωνος-Γεωργοπούλου,1991,σελ.95-96).

² Ψωμά Αικατερίνη «Ενδο οικογενειακή βία και παιδί», σελ.7, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα 2001 Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Κακοποίηση παραμέληση παιδιών,1991, σελ.96

Η σωματική κακοποίηση περιλαμβάνει μπουνιές, ξύλο, κλωτσιές, δαγκωνιές, εγκαύματα που προκαλούνται επίτηδες, τράνταγμα του παιδιού ή βρέφους, άρπαγμα και πέταγμα του παιδιού κάτω, απόπειρες πρόκλησης ασφυξίας στο παιδί ή άλλους τρόπους για να πληγωθεί το παιδί. Μερικές φορές η σωματική τιμωρία παίρνει τη μορφή υπερβολικού ή ακατάλληλου σωφρονισμού.

Ως σεξουαλική κακοποίηση ορίζεται η επαφή με οποιονδήποτε τρόπο των γεννητικών οργάνων του παιδιού από ενήλικα και το αντίστροφο, η διείσδυση με οποιονδήποτε τρόπο στο στόμα, τα γεννητικά όργανα ή τον πρωκτό του παιδιού, η έκθεση του παιδιού σε πορνογραφικό υλικό οπτικά ή ακουστικά, η παρακολούθηση ενός παιδιού χωρίς ρούχα από ενήλικα ή το αντίστροφο και τέλος ο βιασμός.

Άτομα του οικογενειακού, φιλικού και κοινωνικού περιβάλλοντος του παιδιού, αποτελούν κυρίως τους δράστες της σεξουαλικής κακοποίησης. Άτομα δηλαδή, που έχουν επαφές με το παιδί και σχέση εξουσίας μαζί του, ώστε να εξασφαλίσουν τη σιωπή του.

Συναισθηματική κακοποίηση σύμφωνα με το Υπουργείο της Μεγάλης Βρετανίας, υπάρχει όταν οι γονείς ή κηδεμόνες αγνοούν το παιδί, όταν του μεταδίδουν το μήνυμα ότι είναι ανάξιο, ανεπαρκές, ότι δεν αξίζει να αγαπηθεί γι' αυτό που είναι και ότι έχει αξία μόνο όταν ικανοποιεί τις ανάγκες των άλλων. Επίσης, όταν υπάρχουν υπερβολικές απαιτήσεις για την ηλικία του

παιδιού, όταν κάνουν το παιδί να νιώθει συχνά τρομαγμένο ή το θέτουν σε κίνδυνο.

Σύμφωνα με άλλους μελετητές, συναισθηματική κακοποίηση υπάρχει όταν οι γονείς απορρίπτουν το παιδί, όταν το απειλούν με εγκατάλειψη, όταν το τρομοκρατούν και το απειλούν με ακραία τιμωρία, όταν λεκτικά το υποτιμούν, όταν αρνούνται να το κοιτάξουν ή να το καλέσουν με το όνομά του, όταν το γελοιοποιούν, όταν το απομονώνουν από κοινωνικές φυσιολογικές σχέσεις με άλλα παιδιά ή ενήλικους, όταν το διαφθείρουν με συμμετοχή σε παράνομες, αντικοινωνικές ή καταστροφικές δραστηριότητες ή το εκμεταλλεύονται. Όταν το απειλούν, το ντροπιάζουν και το υποτιμούν. Ευκαιριακά, μπορεί και οι καλύτεροι γονείς να χάσουν την υπομονή τους και να πουν πράγματα που πληγώνουν, αυτό όμως που χαρακτηρίζει την συναισθηματική κακοποίηση είναι η μακροχρόνια εμφάνισή της.

Σύμφωνα με τον Dr Arthur Green, διευθυντή του Family Center at the Columbia Presbyterian Medical Center in New York City, μιλάμε γι' αυτά που μια καλή μητέρα μπορεί να κάνει στο 10% του χρόνου, μια προβληματική μητέρα κάνει στο 80-90% του χρόνου. (Πρεκατέ Β., Οδηγός Εκπαιδευτικών και Γονέων για την Ανίχνευση της Παιδικής Κακοποίησης)

Η συναισθηματική κακοποίηση, περιλαμβάνει ένα μεγάλο αριθμό παιδιών, η κατάσταση των οποίων, δεν είναι το αποτέλεσμα βίαιης συμπεριφοράς, αλλά μάλλον μη ανταπόκριση των γονέων τους στις βασικές τους ανάγκες για στοργή, αγάπη, αναγνώριση και ασφάλεια. Η κατάσταση αυτή είναι το

αποτέλεσμα των ιδιοσυγκρασιών προβλημάτων των γονέων, καθώς και άλλων περιστασιακών παραγόντων. Οι ενδείξεις αναφορικά με τη σκόπιμη κακοποίηση διαπιστώνονται από διάφορες μορφές μη προσαρμογής στη συμπεριφορά των παιδιών και οι οποίες μπορούν να κατευθύνουν τον επαγγελματία – ειδικό μέσω διαφορικών διαγνώσεων στο σχεδιασμό σχετικών θεραπευτικών παρεμβάσεων. Η θεραπεία τέτοιων περιπτώσεων πρέπει να χαρακτηρίζεται από ευελιξία, συνέχεια και εντατικότητα για να μπορούν να αντιμετωπισθούν οι ανάγκες των γονέων και των παιδιών και να βελτιωθεί η αυτογνωσία των γονέων ως προς το ρόλο τους, σε σχέση με τα προβλήματα των παιδιών τους.

Απειλές : Κάποιοι γονείς σπάνια δέρνουν ή δεν δέρνουν καθόλου, αλλά πάντα απειλούν ότι θα κάνουν τρομερά πράγματα. «Αν δεν είσαι ήσυχος-η όσο μιλάω στο τηλέφωνο, θα σου ράψω το στόμα με μία μεγάλη βελόνα,» ή «Καλύτερα να προσέχεις, γιατί κάποιος θα σου κόψει τα δάχτυλα. Αυτό κάνουν στα άτακτα παιδιά που πιάνουν πράγματα που δεν πρέπει.» Το βρίσκουν εύκολο να χειρίζονται με τέτοιους τρόπους τα παιδιά-τουλάχιστον προσωρινά.

Αρχικά, καθώς τα παιδιά πιστεύουν τις απειλές των ενηλίκων, υπακούουν από φόβο. Αλλά σύντομα μαθαίνουν να εξαπατούν και να ψεύδονται ώστε να αποφύγουν τις φοβερές τιμωρίες που πιστεύουν ότι τους επιφυλάσσονται. Αργότερα, ενώ ανακαλύπτουν ότι οι απειλές είναι κενές, συμπεραίνουν (σωστά) ότι οι ώριμοι τους οποίους εμπιστευόταν κάποτε, είναι στην πραγματικότητα αναξιόπιστοι. Όταν εκλείπει η εμπιστοσύνη με αυτόν τον τρόπο ανάμεσα στα

παιδιά και στους στενότερους φροντιστές τους, η ικανότητα του παιδιού να σχηματίζει σχέσεις εμπιστοσύνης με άλλους μειώνεται επίσης. Αυτό ίσως να τα καθιστά ανίκανα δια βίου για συνεργασίες ή στενές σχέσεις.

Οι άνθρωποι που έχουν ζημιωθεί με αυτόν τον τρόπο τείνουν να βλέπουν όλες τις σχέσεις ως διαπραγματεύσεις, ως συμφωνίες, οι οποίες είτε θα πετύχουν είτε θα χαθούν. Η αθωότητα, η ειλικρίνεια και η εμπιστοσύνη αντιμετωπίζονται ως αδυναμίες προς εκμετάλλευση, ακριβώς όπως συνέβη κάποτε στους ίδιους.

Χαμένη Εμπιστοσύνη : το δαρμένο παιδί είναι λιγότερο ικανό να βλέπει το γονέα ως πηγή αγάπης, προστασίας και παρηγοριάς, στοιχεία ζωτικά για την υγιή ανάπτυξη κάθε παιδιού. Στα μάτια του παιδιού ο γονέας φαίνεται να είναι τώρα πηγή κινδύνου και πόνου.

Ο φόβος, η μνησικακία και η δυσπιστία που προκύπτουν από το δαρμό, υποβιβάζουν τα αισθήματα προσκόλλησης του παιδιού για τους σημαντικότερους στην ζωή του ενήλικες. Το παιδί που προδίδεται, όπως και το παιδί στο οποίο δεν δίνεται επαρκής τροφή, ζέστη ή ξεκούραση, υποφέρει και αποτυγχάνει να ωριμάσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο³.

Ψωμά – «Ενδοοικογενειακή βία και παιδί», , Αθήνα 200, σελ.7, Πάντειο Πανεπιστήμιο

1.2. ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Οι ερμηνείες που προτείνονται αναφορικά με την αιτιολόγηση του φαινομένου της παιδικής σωματικής και ψυχολογικής κακοποίησης, είναι δυνατόν να συνοψιστούν ως εξής⁴:

1.Ψυχιατρικές θεωρίες: η πρωταρχική πηγή της κακοποίησης εντοπίζεται στα παθολογικά χαρακτηριστικά της δομής της προσωπικότητας του δράστη ή/ και του θύματος, τα οποία είναι απόρροια της ελλιπούς ψυχονοητικής ανάπτυξης του ατόμου στην (πρώιμη) παιδική ηλικία. Παράλληλα υποστηρίζεται ότι υπάρχουν υψηλά ποσοστά ψυχοπαθολογίας στα άτομα που παρουσιάζουν καταχρηστική συμπεριφορά.

2.Συμπεριφοριστικές θεωρίες: η καταχρηστική συμπεριφορά (κακοποίηση) είναι αποτέλεσμα επιβράβευσης ή τιμωρίας του δράστη, σε περίπτωση άσκησης ή αποφυγής της αντίστοιχα. Η επιβράβευση μπορεί να είναι συμπεριφοριστική (ενδοτικότητα στις επιθυμίες του ατόμου με βίαιη συμπεριφορά), συναισθηματική (σαδιστική ευχαρίστηση), ή κοινωνική (επιβεβαίωση της δύναμης και της εξουσίας).

3.Γνωστικές θεωρίες: η κακοποίηση είναι απόρροια εκδραμάτισης από το δράστη φαντασιωσικών σκηνών, ή αν ο τελευταίος προσπαθεί να επιλύσει

⁴ Ψωμά Αικατερίνη »Ενδοοικογενειακή βία και παιδιά«, σελ.7, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα 2001

τυχόν γνωστικές ασυμφωνίες σχετικά με την εικόνα του εαυτού του. Ειδικότερα, οι φαντασιώσεις σεξουαλικής επικυριαρχίας και σωματικής επιθετικότητας θεωρούνται ως πρόδρομοι της σεξουαλικής και της σωματικής κακοποίησης. Οι εικόνες σεξουαλικής και σωματικής βίας που προβάλλουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης σε μεγάλο βαθμό ενθαρρύνουν τις συγκεκριμένες φαντασιώσεις.

4.Θεωρία της υποκουλτούρας της βίας: η καταχρηστική συμπεριφορά επισυμβαίνει τακτικά και είναι αποδεκτή, τόσο από τους δράστες, όσο και από τα θύματα, εντός ενός συγκεκριμένου περιβάλλοντος υποκουλτούρας. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι κάποιες κοινωνικές ομάδες έχουν διαφορετικά επίπεδα βίας, καθώς κινούνται σε συνθήκες και χώρους διαβίωσης, στους οποίους οι υπάρχουσες νόρμες και αξίες ενθαρρύνουν τη βίαιη συμπεριφορά. Η θεωρία αυτή ενδυναμώνεται από το γεγονός ότι τα βίαια επεισόδια φαίνεται να συμβαίνουν κυρίως σε περιορισμένες γεωγραφικές περιοχές⁵.

5.Θεωρία της κοινωνικής μάθησης: ο δράστης έχει μάθει να φέρεται βίαια, καθώς έχει υπάρξει είτε μάρτυρας σκηνών βίας, είτε θύμα βίαιης συμπεριφοράς, κυρίως στην οικογένεια προέλευσης. Παράλληλα, η (βίαιη) συμπεριφορά του έχει ενισχυθεί μέσω επιβράβευσης από το περιβάλλον του, από το οποίο το άτομο δεν μαθαίνει μόνο να είναι βίαιο, αλλά μαθαίνει να δικαιολογεί ηθικά και

⁵ Λάγγαρη Β., «Η ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού ως έκφραση της οικογενειακής δυσλειτουργίας», από το «Σεξουαλική κακοποίηση, μυστικό ; όχι πια ! », Ελληνική Εταιρία Μελέτης & Πρόληψης της Σεξουαλικής Κακοποίησης, Επιμέλεια, Ορέστης Γιωτάκος, Βικτωρία Πρεκατέ, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006, σελ. 111, 112

κοινωνικά την καταχρηστική του συμπεριφορά. Η θεωρία αυτή ερμηνεύει επαρκώς το γεγονός ότι σε κάποιες οικογένειες είναι δυνατόν να υπάρξουν πολλαπλοί δράστες σωματικής ή / και σεξουαλικής βίας.

6.Θεωρία των πόρων. Η συγκεκριμένη θεωρία υποστηρίζει ότι όλα τα κοινωνικά συστήματα στρέφονται γύρω από τις απειλές ή τη χρήση βίας. Οι δράστες κακοποίησης διαθέτουν περισσότερους πόρους /μέσα (κοινωνικά, οικονομικά, ψυχολογικά), με αποτέλεσμα να υποτιμούν τα θύματα και να είναι σε θέση να επιβάλλουν τη θέλησή τους στα τελευταία. Ακόμα και η έλλειψη πόρων, αρκετές φορές, είναι δυνατόν να οδηγήσει σε βίαιη συμπεριφορά με σκοπό την επιβολή και τη διατήρηση της εξουσίας⁶.

7.Θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής. Η συγκεκριμένη θεωρία επικεντρώνεται σε ένα σύστημα επιβραβεύσεων και αρνητικών κυρώσεων στις διαπροσωπικές σχέσεις: τα άτομα θα εμπλακούν σε συμπεριφορές που είναι πιθανόν να τους αποφέρουν επιβράβευση, ενώ θα αποφύγουν συμπεριφορές που ενδεχομένως να επιφέρουν κυρώσεις. Οι δράστες κακοποίησης έχουν την εξουσία και τη δυνατότητα να εκμεταλλεύονται τα θύματα, ενώ τα τελευταία ελλείπουν της απαραίτητης ικανότητας να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την κακοποίηση και διαθέτουν ανεπαρκή μέσα να προσφέρουν εναλλακτικούς τρόπους επιβράβευσης στο δράστη.

⁶ Λάγγαρη Β., «Η ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού ως έκφραση της οικογενειακής δυσλειτουργίας», από το «Σεξουαλική κακοποίηση, μυστικό ; όχι πια ! », Ελληνική Εταιρία Μελέτης & Πρόληψης της Σεξουαλικής Κακοποίησης, Επιμέλεια, Ορέστης Γιωτάκος, Βικτωρία Πρεκατέ, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006, σελ. 111, 112

8. Θεωρία των οικογενειακών συστημάτων. Η αιτία της κακοποίησης εντοπίζεται στην ανισορροπία των δυναμικών και των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας. Επισημαίνεται ότι τα αίτια της ενδο-οικογενειακής βίας έχουν πολλαπλές ρίζες, όπως οι ρυθμιστικές δομές, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μελών της οικογένειας, οι ματαιώσεις που τυχόν δέχονται τα τελευταία, ή ακόμα και οι συγκρούσεις που προκύπτουν στους κόλπους της οικογένειας. Συνήθως, στην οικογένεια υπάρχει περισσότερη καταχρηστική συμπεριφορά από ό,τι αναφέρεται ή καταγγέλλεται. Τις περισσότερες δε φορές, η βία στην οικογένεια είτε γίνεται αντικείμενο άρνησης, είτε παραβλέπεται.

9. Θεωρία των συναισθηματικών δεσμών. Η συγκεκριμένη θεωρία ενσωματώνει τόσο τις ψυχολογικές, όσο και τις κοινωνιολογικές παραμέτρους στην ερμηνεία της ενδο-οικογενειακής βίας. Η κακοποίηση οφείλεται σε ανεπαρκείς και ακατάλληλες σχέσεις με τους γονείς, γεγονός που παρεμποδίζει την ανάπτυξη ενός δεσμού αγάπης μεταξύ της γονεϊκής φιγούρας και του παιδιού. Τα προβλήματα συναισθηματικών δεσμών που προκύπτουν κατά την παιδική ηλικία, δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για δυσκολίες στις στενές διαπροσωπικές σχέσεις κατά την ενήλικη ζωή ⁷.

10. Θεωρία της ανακολουθίας της κοινωνικής τάξης: η καταχρηστική συμπεριφορά οφείλεται στην έλλειψη πόρων και στη συνεπαγόμενη ασυμφωνία

⁷(Λάγγαρη Β., «Η ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού ως έκφραση της οικογενειακής δυσλειτουργίας», από το «Σεξουαλική κακοποίηση, μυστικό ; όχι πια ! », Ελληνική Εταιρία Μελέτης & Πρόληψης της Σεξουαλικής Κακοποίησης, Επιμέλεια, Ορέστης Γιωτάκος.

και άγχος που βιώνει το άτομο από την ασύμμετρη κατανομή των πόρων αυτών. Κατά συνέπεια, η ανακολουθία της κοινωνικής τάξης απειλεί τα πατριαρχικά μοντέλα εξουσίας και τα συστήματα αξιών⁸. Εντούτοις, καμιά από τις παραπάνω θεωρίες δεν είναι επαρκής να ερμηνεύσει την ενδο-οικογενειακή βία, καθώς θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ένα πολυ-παραγοντικό μοντέλο για την προσέγγιση ενός φαινομένου που διατρέχει την κοινωνία, τόσο σε μικρο-, όσο και σε μακρο-επίπεδο· ειδάλλως, ελλοχεύει ο κίνδυνος να διαιωνιστούν, αναλόγως της θεωρίας που κάθε φορά χρησιμοποιείται, στερεοτυπικές συμπεριφορές και στάσεις που δυσχεραίνουν την αποτελεσματική αντιμετώπιση της βίας στους κόλπους της οικογένειας. Ένα φαινόμενο με προεκτάσεις πολιτικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, ακόμα και οικονομικές, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με γνώμονα κατά το δυνατόν όλες τις ενδογενείς και εξωγενείς μεταβλητές που το χαρακτηρίζουν και το απαρτίζουν. Κατά συνέπεια, η ερμηνεία της ενδο-οικογενειακής βίας θα πρέπει να βασιστεί στη διερεύνηση τόσο της προσωπικότητας του δράστη και του θύματος, ώστε να αντιμετωπιστεί (και να προληφθεί) η καταχρηστική ή η θυματοποιημένη συμπεριφορά σε ατομικό επίπεδο, όσο και των εξωγενών παραμέτρων που συνεπικουρούν στην εμφάνισή της: των ιδιαίτερων δομικών χαρακτηριστικών που διέπουν το θεσμό του γάμου, των ρόλων που αναλαμβάνουν τα δύο φύλα εντός και εκτός του

⁸Λάγγαρη Β., «Η ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού ως έκφραση της οικογενειακής δυσλειτουργίας», από το «Σεξουαλική κακοποίηση, μυστικό ; όχι πια!», Ελληνική Εταιρία Μελέτης & Πρόληψης της Σεξουαλικής Κακοποίησης, Επ. Ορέστης Γιωτάκος, Βικτωρία Πρεκατέ, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006, σελ. 111, 112

τελευταίου, των πολιτισμικών δομών που χαρακτηρίζουν στο διηνεκές την κοινωνία, της μάθησης συμπεριφορών και ρόλων σύμφωνα με το φύλο από την οικογένεια καταγωγής, των σχέσεων εξουσίας που αναπτύσσονται και λειτουργούν ρυθμιστικά σε οποιοδήποτε δι-ατομικό ή δι-ομαδικό επίπεδο αλληλεπίδρασης, κλπ.

1.3. ΑΙΤΙΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΟΝΕΩΝ

Για χρόνια οι μελέτες εστιάζονταν στην ψυχοπαθολογία του γονέα για να εξηγήσουν το πρόβλημα της παιδικής σωματικής κακοποίησης. Σήμερα όμως αναγνωρίζεται πως η κακοποίηση ενός παιδιού από τους γονείς του είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης πολλών παραγόντων που σχετίζονται, όχι μόνο με τους γονείς, αλλά και με τη δυσλειτουργία της οικογένειας καθώς επίσης και με κοινωνικο-οικονομικούς παράγοντες⁹.

Τα ευρήματα τόσο στη χώρα μας όσο και σε άλλες χώρες δείχνουν ότι οι γονείς που κακοποιούν σωματικά τα παιδιά τους, είναι άτομα με ιδιαίτερες ανάγκες για φροντίδα και στήριξη τόσο από κοινωνικούς φορείς, όσο και από ειδικούς ψυχικής υγείας. Οι γονείς αυτοί, μπορεί να χαρακτηρίζονται από τα εξής:

1. Χαμηλή αυτοεκτίμηση. Είναι πολύ χαρακτηριστικό από τη κλινική πράξη, οι γονείς αυτοί να περιγράφουν τη χαμηλή εκτίμηση που έχουν για τον εαυτό τους που σχετίζεται με την ανεπάρκεια που αισθάνονται στην εκτέλεση του μητρικού και πατρικού τους ρόλου
2. Σοβαρές ψυχικές δυσκολίες (π.χ. πληρούν τα κριτήρια για ψυχιατρικές διαγνώσεις όπως, κατάθλιψη, διαταραχή προσωπικότητας, σπανιότερα ψύχωση).
3. Περιορισμένες νοητικές ικανότητες.

⁹ Finkelhor D. & Korbin J., Child Abuse as an International Issue? Child Abuse & Neglect, Vol.12: 3-23. 1988. (Λάγγαρη Β.), Βικτωρία Πρεκατέ, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006, σελ. 111, 112)

4. Σημαντική δυσκολία να ελέγχουν τον εαυτό τους και τις παρορμήσεις τους (κυρίως τις επιθετικές).
5. Συναίσθημα βαθιάς ανεπάρκειας για το γονεϊκό τους ρόλο και για την εικόνα του εαυτού τους γενικότερα όπου οι γονείς αυτοί δεν μπορούν να αντιληφθούν ότι τα παιδιά τους είναι εξαιτίας της ηλικίας τους ανώριμα. Συχνά σχόλια που ακούμε από αυτούς τους γονείς είναι ότι «τα παιδιά πρέπει να σέβονται τους γονείς τους» και ότι «δεν μπορούμε να υποχωρούμε στις απαιτήσεις των παιδιών γιατί τα κακομαθαίνουμε». Η αναφορά βέβαια μπορεί να γίνει για ένα βρέφος 3 μηνών.
6. Έντονες (ναρκισσιστικές) ανάγκες για εξάρτηση και προσοχή από τους άλλους, τις οποίες τείνουν να καλύπτουν χρησιμοποιώντας τα παιδιά τους ως πηγή φροντίδας. Έτσι, τα παιδιά τους αναλαμβάνουν να στηρίζουν τους γονείς, παραμελώντας τις δικές τους φυσιολογικές ανάγκες για φροντίδα και εξάρτηση (το λεγόμενο σύνδρομο "γονεοποιημένου παιδιού").
7. Κακές σχέσεις με τους δικούς τους γονείς.
8. Οι περισσότεροι γονείς που κακοποιούν έχουν υπάρξει θύματα παιδικής σωματικής κακοποίησης ή μάρτυρες βίαιων σκηνών μέσα στις δικές τους οικογένειες. Με την κακοποίηση του παιδιού τους τείνουν ασυνείδητα να ανακουφίζουν και να ελέγχουν τα δικά τους παιδικά ψυχικά τραύματα μέσα από τη διαδικασία της "ταύτισης" με τον βίαιο και επιθετικό γονιό τους (ο λεγόμενος μηχανισμός "ταύτισης με

τον επιτιθέμενο"). Έτσι ένα κακοποιημένο παιδί ενδέχεται να γίνει κι εκείνο ένας βίαιος γονιός στο μέλλον, συνεχίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο το δια-γενεαλογικό πέρασμα της βίας στην οικογένεια.

9. Συχνότερη χρησιμοποίηση λεκτικής επιθετικότητας, σωματικής τιμωρίας και επιβολής δύναμης στα παιδιά συγκριτικά με φυσιολογικούς γονείς. Επίσης, εκδηλώνουν σημαντικά σπανιότερα θετικές αλληλεπιδράσεις (π.χ. παιχνίδι, διάλογο, καθοδήγηση) με τα παιδιά τους.
10. Ακαμψία στις στάσεις τους απέναντι στο παιδί, αλλά και σε άλλα θέματα της ζωής γενικότερα.
11. Τάση να αντιλαμβάνονται και να περιγράφουν το παιδί με τρόπο αρνητικό ("δύσκολο", "κακό", "προβληματικό"). Έτσι αρνητικά άλλωστε βλέπουν και τον ίδιο τους τον εαυτό¹⁰.

Η αιτιολογία της συναισθηματικής κακοποίησης μπορεί να αποδοθεί στην επίδραση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας των γονέων-παιδιών, καθώς και του κοινωνικο-πολιτιστικού πλαισίου στην εγγενή τάση για κακοποίηση. Οι περισσότερες περιπτώσεις συναισθηματικής κακοποίησης

¹⁰ Finkelhor D.& Korbin J., :Child Abuse as an International Issue?. Child Abuse & Neglect, Vol.12: 3-23. 1988 και Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1991, Κακοποίηση – Παραμέληση παιδιού, σελ.98-101)

συμβαίνουν για τους ίδιους ακριβώς λόγους για τους οποίους συμβαίνει και η σωματική κακοποίηση. Οι γονείς είναι ευάλωτοι στη δημιουργία σχέσεων κακοποίησης όταν οι πηγές άγχους στη ζωή τους πολλαπλασιάζονται και εκείνοι αποδεικνύονται ανίκανοι να τις χειριστούν. Επιπλέον, είναι πιθανό να έχουν περιορισμένες ικανότητες κατανόησης και χειρισμού παιδιών, λανθασμένες αντιλήψεις σχετικά με τις ανάγκες και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, ίσως πάσχουν από κάποιας μορφής ψυχασθένεια, είναι αλκοολικοί ή χρήστες ουσιών. Ακόμα, ο στόχος του γονέα που κακοποιεί μπορεί να σχετίζεται ή να είναι ο έλεγχος του παιδιού του. Η ύπαρξη ενός από τους αναφερθέντες παράγοντες δε συνεπάγεται κατ' ανάγκη την εκδήλωση κακοποίησης, αλλά ο συνδυασμός τους είναι αυτός που δημιουργεί την απαραίτητη κοινωνικο-συναισθηματική πίεση που οδηγεί στην κακοποίηση. Έχουν καταγραφεί συγκεκριμένα προβλήματα που αυξάνουν το ενδοοικογενειακό άγχος και καθιστούν περισσότερο πιθανή την άσκηση συναισθηματικής κυρίως κακοποίησης, κοινωνικά (ανεργία, φτώχεια, κοινωνική απομόνωση, διαζύγιο, θάνατος), υγείας (αρρώστια μέλους διανοητικά (νοητικά ανεπάρκεια, κατάθλιψη)¹¹.

Από τα παραπάνω, γίνεται σαφές ότι οι γονείς που κακοποιούν συναισθηματικά τα παιδιά τους, το κάνουν κυρίως λόγω stress, άγνοιας τους πώς να είναι γονείς, λόγω κοινωνικής απομόνωσης, έλλειψης πηγών βοήθειας, ή μη ρεαλιστικών

¹¹ <http://lumpy.fmhi.usf.edu/cfsroot/dares/fcpi/vioTOC.html>

απαιτήσεων από το παιδί. Μπορεί επίσης να κακοποιούν τα παιδιά τους, γιατί και αυτοί υπήρξαν θύματα κακοποίησης.

Σύμφωνα με μελέτη του NSPCC¹², οικογένειες με προβλήματα ψυχικής υγείας, συμπεριλαμβανομένων της απόπειρας αυτοκτονίας ή απειλών αυτοκτονίας, της συζυγικής βίας, της χρήσης ναρκωτικών και αλκοόλ, έχουν υψηλότερο κίνδυνο να κακοποιήσουν συναισθηματικά τα παιδιά τους.

Ο Douglas Besharov¹³ “Recognizing Child Abuse: A Guide for the Concerned”, αναφέρει ότι τα παιδιά που συνεχώς αγνοούνται, ντροπιάζονται, υποτιμούνται, τρομοκρατούνται ή ταπεινώνονται υποφέρουν τόσο, αν όχι και περισσότερο, από αυτά που κακοποιούνται σωματικά. Τα μωρά που στερούνται βασικής συναισθηματικής φροντίδας, ακόμη κι αν τρέφονται σωστά, δεν αναπτύσσονται κανονικά και μπορεί να πεθάνουν. Τα μωρά με λιγότερο σοβαρή στέρηση μπορεί να γίνουν ανήσυχα και ανασφαλή, με χαμηλή αυτοεκτίμηση¹⁴.

¹² NSPCC Child Protection Awareness, Helen Evans, 2002, “Emotional Abuse” : www.nspcc.org.uk

¹³ Besharov DJ. “*Recognizing Child Abuse: A Guide for the Concerned*”. The Free Press, New York, 1990

1.4. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΙΔΙΩΝ

Η συναισθηματικά βάνουση συμπεριφορά είναι πιθανό να μην περιλαμβάνει την κακοποίηση με την έννοια που συνήθως χρησιμοποιείται από τις υπηρεσίες προστασίας του παιδιού. Αυτό σημαίνει ότι η συναισθηματική κακοποίηση συχνά διαπράττεται από παθητικές ή απορριπτικές πράξεις, καθώς και /ή με την άμεση, σκληρή απόρριψη του παιδιού. Αντίθετα με τις περιπτώσεις σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης, μεμονωμένα περιστατικά, δε μπορούν να θεωρηθούν συναισθηματική κακοποίηση, για ερευνητικούς σκοπούς .

Η έννοια της συναισθηματικής κακοποίησης μπορεί να πάρει τις εξής μορφές:

1) *Απόρριψη*. Πρόκειται για συμπεριφορές που φανερώνουν τη μη αποδοχή του παιδιού, όπως η άρνηση του γονιού να δείξει αφοσίωση. Το παιδί αντιμετωπίζεται σα να μην υπάρχει, θεωρείται ανάξιο ή κατώτερο, οι πράξεις και οι σκέψεις του υποτιμώνται. Στα πλαίσια αυτής της μορφής κακοποίησης το παιδί κατ' επανάληψη έχει διαφορετική μεταχείριση από τους συνομηλίκους του, εισπράττοντας την απέχθεια και αδιαφορία των γονέων .

2) *Ταπείνωση*. Η μορφή αυτή κακοποίησης περιλαμβάνει συμπεριφορές που προσβάλουν και εξευτελίζουν το παιδί. Με τον τρόπο αυτό θίγεται η ακεραιότητα, η προσωπική αξία και η αυτοεκτίμηση του παιδιού. Παραδείγματα αυτής της συμπεριφοράς είναι φωνές και προσβολές σε δημόσιο χώρο, βρισιές, αναφορές σε φυσικές αδυναμίες /αναπηρίες του παιδιού, προσβλητικοί χαρακτηρισμοί κλπ.

3) *Εκφοβισμός*. Στην περίπτωση αυτή το παιδί δέχεται απειλές για σοβαρές τιμωρίες και /ή κυριαρχεί ένα κλίμα φόβου. Επιπλέον, το παιδί τρομοκρατείται και κυριαρχεί η απειλή, που ενίοτε πραγματοποιείται, ότι θα τοποθετηθεί σε ακατάλληλο ή /και επικίνδυνο περιβάλλον. Συχνά παραδείγματα είναι ο εξαναγκασμός του παιδιού να παρακολουθεί βίαιες πράξεις με αποδέκτες είτε άλλα μέλη της οικογένειας είτε ζώα, η απειλή ότι θα το εγκαταλείψουν, η βάνουση συμπεριφορά απέναντι σε πρόσωπα ή πράγματα που το παιδί αγαπά, ο φόβος ότι θα το αφήσουν σε κάποιο ίδρυμα .

4) *Απομόνωση*. Πρόκειται για την απαγόρευση συμμετοχής στις καθημερινές δραστηριότητες κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Περιλαμβάνει περιορισμό, αποφυγή κοινωνικών επαφών, περιορισμό της ελεύθερης αλληλεπίδρασης και απομόνωση. Κάποιες φορές φτάνει μέχρι και τον εγκλεισμό των παιδιών σε ντουλάπες ή δωμάτια.

5) *Αδιαφορία*. Στις περιπτώσεις αυτές ο γονιός παρουσιάζεται μη διαθέσιμος ή ανίκανος να ανταποκριθεί στις συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού. Είναι απόμακρος, παραμένει αμέτοχος και συνηθίζει να αγνοεί τις ανάγκες του παιδιού του, είτε πρόκειται για συναισθηματικές, πνευματικές, υλικές.

6) *Εκμετάλλευση/προώθηση*. Στις περιπτώσεις αυτές η συμπεριφορά των γονιών ενθαρρύνει την ανάπτυξη λανθασμένων αντικοινωνική κοινωνικών αξιών που ενισχύουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά, όπως η επιθετικότητα ή η χρήση ουσιών. Τα παιδιά μεγαλώνουν αποδεχόμενα ιδέες ή συμπεριφορές που αντιτίθεται στα κοινωνικά ή νομικά πρότυπα, γίνονται αντικείμενα κέρδους,

εμπορευματοποιούνται, εκπαιδεύονται να υπακούουν στις επιθυμίες άλλων.

(Ψωμά Α., Αθήνα 2001 και Αγάθωνος- Γεωργοπούλου, 1991, σ.98-102)

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης, ο παιδικός αλκοολισμός, η χρήση ναρκωτικών. Υποστηρίζεται επίσης, ότι τα αποτελέσματα της συναισθηματικής στέρησης στα πολύ μικρά παιδιά μπορεί να εκδηλώνονται με τη μορφή εξελικτικών διαταραχών στο Κεντρικό Νευρικό Σύστημα. Το εύρημα αυτό φαίνεται να συνδέεται με την ποιότητα της γονικής φροντίδας που είχαν τα παιδιά αυτά. Η μεγάλη συχνότητα της αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς που έχει περιγραφεί σε κακοποιημένα παιδιά σε σχέση με φυσιολογικά ή παραμελημένα παιδιά συμπεριλαμβάνει αυτό – ακρωτηριασμούς και απόπειρες αυτοκτονίας και συνδέεται με χαρακτηριστικές μεταβολές του οικογενειακού περιβάλλοντος του παιδιού.

Άλλα χαρακτηριστικά της συναισθηματικής κακοποίησης είναι η ανατροφή σε ένα υπερβολικά αυστηρό περιβάλλον, η σωματική, νοητική και συναισθηματική καθυστέρηση, στοιχεία παλινδρόμησης, όπως θηλασμός δακτύλου, στερεότυπες κινήσεις κλπ, στοιχεία νεύρωσης, όπως υπερβολική αντίδραση του παιδιού στην αποτυχία ή φόβος να αντιμετωπίσει νέες καταστάσεις.

Συνοψίζοντας, παραδείγματα συναισθηματικής παιδικής κακοποίησης αποτελούν η λεκτική κακοποίηση, υπερβολικές απαιτήσεις σχετικές με την επίδοση του παιδιού, ποινές για φυσιολογικές συμπεριφορές, όπως χαμόγελο, ανακάλυψη κλπ., αποθάρρυνση της εγγύτητας με τους γονείς, καταπίεση στην έκφραση αυτοεκτίμησης, τιμωρία κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Επιπλέον,

έκφραση συναισθηματικής κακοποίησης αποτελεί η κατ'εξακολούθηση έκθεση του παιδιού στη βία, καθώς είναι πιθανό να δημιουργήσει κοινωνικές και πνευματικές διαταραχές, δεδομένης της υψηλής συσχέτισης της οικογενειακής βίας με τη σωματική και σεξουαλική κακοποίηση. Η μορφή αυτή κακοποίησης, μέσω παρακολούθησης βίας, έχει ερευνηθεί μόνο την τελευταία δεκαετία, όσον αφορά την εξέταση της κατάστασης των παιδιών-μαρτύρων τέτοιων συμπεριφορών. Η κάθε μια από τις αναφερθείσες μορφές ψυχολογικής κακοποίησης επιδρά με διαφορετικό τρόπο στο κάθε παιδί και η επίδραση αυτή βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με το αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού. Τα στάδια αυτά είναι η βρεφική ηλικία, η προσχολική, η σχολική και η εφηβεία. Για παράδειγμα, η απορριπτική στάση των γονέων παίρνει διαφορετική μορφή στις διάφορες ηλικίες, καθώς στη βρεφική εκδηλώνεται ως έλλειψη ανταπόκρισης στις ανάγκες του παιδιού για επαφή και εγγύτητα, στην προσχολική ως απαγόρευση συμμετοχής στις οικογενειακές δραστηριότητες, στη σχολική μπορεί να έχει τη μορφή απόρριψης της ταυτότητας του παιδιού και τέλος, στην εφηβεία συχνά εκδηλώνεται ως αδυναμία κατανόησης και ικανοποίησης των αναγκών για ανεξαρτησία και αυτοκυριαρχία.

Τα συναισθηματικά κακοποιημένα παιδιά μεγαλώνουν πιστεύοντας ότι κατά κάποιο τρόπο είναι ελαττωματικά. Και η τραγωδία είναι ότι αυτά τα παιδιά μπορεί μεγαλώνοντας να κακοποιούν τα δικά τους παιδιά με τον ίδιο τρόπο. Όλα τα άλλα είδη κακοποίησης συνήθως εμφανίζονται μαζί με συναισθηματική κακοποίηση. Όταν όμως η συναισθηματική κακοποίηση παρουσιάζεται μόνη

της, είναι πολύ δύσκολο να την αντιληφθεί το εξωτερικό περιβάλλον της οικογένειας καθώς επίσης και οι επαγγελματίες, καθώς στη μορφή αυτή κακοποίησης δεν υπάρχουν ενδείξεις (Αγάθωνος- Γεωργοπούλου, 1991, σ.98-102).

Όσον αφορά την ψυχολογική κακοποίηση αυτή ορίζεται ως διαρκής, επαναλαμβανόμενη, ακατάλληλη συμπεριφορά, η οποία καταστρέφει ή μειώνει ουσιαστικά το δυναμικό θεμελιωδών διανοητικών λειτουργιών, όπως η ευφυΐα, η μνήμη, η αντίληψη, η θετική και κατάλληλη προσοχή, η γλώσσα και η ηθική ανάπτυξη. Ουσιαστικά, η ψυχολογική κακοποίηση κλονίζει την ικανότητα του παιδιού να κατανοήσει και να χειριστεί το περιβάλλον του δημιουργώντας του σύγχυση και φόβο και καθιστώντας το περισσότερο ευάλωτο και ανασφαλές. Η συναισθηματική και η ψυχολογική κακοποίηση, αν και ορίζονται διαφορετικά, δε μπορούν να θεωρηθούν ανεξάρτητες μεταξύ τους. Όπως συμβαίνει με τις περισσότερες μορφές κακοποίησης, συχνά συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν, διαταράσσοντας τόσο τη συναισθηματική, όσο και τη διανοητική ισορροπία του παιδιού. Στην πραγματικότητα όλα τα είδη κακοποίησης, είτε πρόκειται για σωματική, σεξουαλική ή παραμέληση, επιφέρουν ψυχολογικές προεκτάσεις .

Ενδεικτικά χαρακτηριστικά της σωματικής κακοποίησης αποτελούν:

- Ανεξήγητες ή επαναλαμβανόμενες κακώσεις, εγκαύματα, μώλωπες, πρηξίματα, σημάδια στο πρόσωπο, κεφάλι, πλάτη, στήθος, γεννητική περιοχή, οπίσθια, μηρούς. Κακώσεις σε διαφορετικά στάδια ίασης δείχνουν ότι δεν έγιναν όλες την ίδια στιγμή. Κακώσεις από τράνταγμα σε βρέφη πχ. αιμορραγία αμφιβληστροειδούς.
- Υποσκληρίδειο αιμάτωμα
- Κακώσεις όπως σημάδια ανθρώπινης δαγκωνιάς, εγκαύματα από τσιγάρα, σπασμένα κόκαλα, τρυπημένο δέρμα ή μαλλιά που λείπουν. Κακώσεις που δεν αιτιολογούνται επαρκώς, δεν αντιμετωπίζονται ιατρικά και καλύπτονται σκόπιμα από ανάλογα ρούχα.
- Εσωτερικές κακώσεις
- Φόβος του παιδιού απέναντι στην παροχή ιατρικής βοήθειας ή στην επικοινωνία του σχολικού υπεύθυνου με τους γονείς του.
- Τάσεις φυγής, αυτοκαταστροφικές ή ετεροκαταστροφικές τάσεις και μειωμένη κοινωνικότητα. Αποφυγή της σωματικής επαφής με άλλους.
- Παράπονα ότι πονούν ή δυσκολεύονται να κινηθούν.
- Μακροπρόθεσμα, τα σωματικώς κακοποιημένα παιδιά εμφανίζουν φτωχότερη σωματική και νοητική ανάπτυξη, δυσκολότερη και πιο επιθετική συμπεριφορά, χειρότερες σχέσεις με συνομηλίκους και περισσότερες συλλήψεις για εφηβικό και ενήλικο έγκλημα, σε σχέση με

τους μη κακοποιημένους συνομηλίκους. Σχετικές έρευνες εκτιμούν ότι τα κακοποιημένα παιδιά έχουν πιθανότητα 30% να κακοποιήσουν τα δικά τους παιδιά. Η ψυχοθεραπευτική παρέμβαση σε νέους με υψηλό κίνδυνο να κακοποιήσουν τα παιδιά τους έχει βρεθεί ότι αποτρέπει τη μετάδοση της βίας από γενιά σε γενιά. (Ψωμά Αικατερίνη, Αθήνα 2001 και Αγάθωνος- Γεωργοπούλου, 1991, σ.98-102)

Άλλα διαγνωστικά χαρακτηριστικά αποτελούν¹⁵

Καθυστέρηση στην αναζήτηση βοήθειας

Ιστορικό με ασάφειες, που δεν ταιριάζουν με την κλινική εικόνα ούτε με την εξελικτική φάση του παιδιού (π.χ. ένα βρέφος 2-3 μηνών δεν πέφτει μόνο του από το κρεβάτι).

Βλάβες συχνά πολλαπλές και πολύμορφες (π.χ. κάταγμα και εκχυμώσεις).

Βλάβες συχνά διαφορετικής ηλικίας (επανειλημμένα επεισόδια βίας).

Ο τρόπος που οι γονείς μιλούν στο ή για το παιδί τους δείχνει απόρριψη "δύσκολο", "χαζό", "γκρινιάρικο", "αρρωστιάρικο" ή δεν αναφέρονται ονομαστικά σε αυτό το παιδί, σε αντίθεση με τα άλλα τους παιδιά.

Οι βλάβες υποχωρούν μόλις εισαχθεί το παιδί στο νοσοκομείο.

Απότομη και σταθερή αύξηση βάρους δυστροφικών παιδιών μετά την εισαγωγή τους στο νοσοκομείο.

Το παιδί αναφέρει κάκωση από τους γονείς του ή δίνει αταίριαστη εξήγηση για κάποια κάκωση.

Το παιδί δεν αντιδρά στον αποχωρισμό από τους γονείς, φαίνεται να προτιμάει το νοσοκομείο από το σπίτι, ακολουθεί εύκολα τους επαγγελματίες.

¹⁵(Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, *Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού*, Ινστιτούτο υγείας του παιδιού, Αθήνα 1998)

Σύμφωνα με μελέτη του NSPCC της Μεγάλης Βρετανίας σε 3.000 νέους ηλικίας 18 – 24 ετών, 7% ανέφεραν σωματική κακοποίηση στην παιδική τους ηλικία, τα σημάδια της οποίας στο σώμα τους κράτησαν περισσότερο από μία μέρα, ενώ 6% των γονιών στη Μεγάλη Βρετανία έχουν κακοποιήσει το παιδί τους σωματικά τον τελευταίο χρόνο (χτυπώντας τα με αντικείμενα, δίνοντας μπουνιές, κλωτσιές ή προκαλώντας εγκαύματα στο παιδί) και 11% έχουν κακοποιήσει το παιδί τουλάχιστον μία φορά στη ζωή του. Επίσης, η σωματική κακοποίηση συμβαίνει με μεγαλύτερα ποσοστά στα βρέφη κάτω του ενός έτους και με μεγαλύτερη συχνότητα στα αγόρια, ενώ συχνά εγκεφαλικές κακώσεις, ρινορραγίες και αιματώματα εμφανίζονται στα παιδιά λόγω της σωματικής κακοποίησης.

Τα παιδιά που έχουν υποστεί κακοποίηση μπορεί να παρουσιάσουν τα εξής συμπτώματα: χαμηλή αυτο-εικόνα, ανικανότητα να εμπιστευτούν και ν' αγαπήσουν κάποιον, επιθετική και με στοιχεία διάσπασης συμπεριφορά, παράνομες ενέργειες, θυμό / μανία, αυτοκαταστροφικές / αυτοτιμωριτικές πράξεις, παθητική ή απόμακρη στάση, ανησυχία και φοβίες, προβλήματα επίδοσης ή σχολική αποτυχία, μελαγχολικές τάσεις, εφιάλτες. Επιπρόσθετα, καθώς η παιδική κακοποίηση καταστρέφει την διαδικασία της προσκόλλησης στους γονείς και τη δημιουργία αποτελεσματικών σχέσεων, τα παιδιά παρουσιάζουν σημαντικές δυσκολίες στις διαπροσωπικές σχέσεις. Συχνά, ο ενήλικας που έχει υποστεί κακοποίηση στα παιδικά του χρόνια δυσκολεύεται στην εγκαθίδρυση στενών προσωπικών σχέσεων και είναι πολύ πιθανό να του

προκαλεί δυσκολία η σωματική εγγύτητα, το άγγιγμα, η οικειότητα και η εμπιστοσύνη στους άλλους. Τα αποτελέσματα μιας μελέτης συναισθηματικά κακοποιημένων παιδιών που διεξήχθη σε δύο φάσεις, στη νηπιακή και στην προσχολική τους ηλικία, είναι συνεπή στα χαρακτηριστικά του θυμού, της έλλειψης συνεργατικότητας, απουσίας προσκόλλησης στους γονείς, καθώς και στην απουσία δημιουργικότητας, επιμονής και ενθουσιασμού (www.eurowrc.org) Τα παιδιά που συνεχώς αγνοούνται, ντροπιάζονται, υποτιμούνται, τρομοκρατούνται ή ταπεινώνονται υποφέρουν τόσο, αν όχι και περισσότερο, από αυτά που κακοποιούνται σωματικά, τα μωρά που στερούνται βασικής συναισθηματικής φροντίδας, ακόμη και αν τρέφονται σωστά, δεν αναπτύσσονται κανονικά και μπορεί να πεθάνουν. Τα μωρά με λιγότερο σοβαρή στέρηση μπορεί να γίνουν ανήσυχα και ανασφαλή, με χαμηλή αυτοεκτίμηση. (Douglas Besharov, *Recognizing Child Abuse: A Guide for the Concerned*, 1998).

Η συναισθηματική κακοποίηση περιλαμβάνει πληθώρα συμπεριφορών, πολλές από τις οποίες δυστυχώς είναι συνηθισμένες στην καθημερινότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

2.1.ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η κακοποίηση-παραμέληση των παιδιών είναι ένα φαινόμενο το οποίο εξακολουθεί να εμφανίζεται διογκούμενο στις σύγχρονες κοινωνίες, παρά τη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών και την πρόοδο της παιδαγωγικής σκέψης. Αναφέρεται σε σωματικές και ψυχολογικές κακώσεις και στερήσεις με υπαιτιότητα των ενηλίκων που έχουν αναλάβει την κηδεμονία ενός παιδιού, οι οποίες επηρεάζουν ποικιλοτρόπως την ομαλή εξέλιξη της προσωπικότητας του σε κοινωνικοσυναισθηματικό και γνωστικό επίπεδο. Οι εμπειρίες, τα βιώματα και οι ψυχολογικές δυσκολίες που φέρει το κακοποιημένο - παραμελημένο παιδί διαμορφώνουν την πορεία της σχολικής του ζωής και εκδηλώνονται από την αρχή ή κατά τη διάρκεια της φοίτησης. Για το παιδί που έχει κακοποιηθεί - παραμεληθεί, η είσοδος στο σχολείο σημαίνει πολλές φορές μια επιπρόσθετη αλλαγή στον τρόπο της ζωής του. Για το παιδί αυτό που προέρχεται από ένα διαταραγμένο οικογενειακό ή προσωπικό περιβάλλον, το σχολείο είναι μια ακόμη δοκιμασία από συνεχείς ώρες με αυστηρή πειθαρχία, κοπιαστικές μαθήσεις και επιτακτικές απαιτήσεις να έχει πρόσβαση ή δυνατότητα προσφυγής σε προστασία ή συμπαράσταση. Για άλλη μια φορά στη ζωή του την τύχη του την καθορίζουν άγνωστα πρόσωπα προς αυτό¹⁶.

Το κακοποιημένο - παραμελημένο παιδί με την είσοδό του στο σχολείο μεταφέρεται σε ένα σύστημα με απροσδόκητα και απρόβλεπτα γεγονότα. Οι απαιτήσεις και οι εντάσεις του καινούργιου περιβάλλοντος είναι πολλές. Το παιδί, όμως, δε διαθέτει αρκετή ευελιξία και αυτοέλεγχο για να τις αντιμετωπίσει. Η σχολική ζωή προβάλλει στο παιδί απαιτήσεις, οι οποίες του είναι ουσιαστικά πρωτόγνωρες· ιδιαίτερα όσον αφορά: τη συγκέντρωση της προσοχής του, την ικανότητα να κάθεται στη θέση του ήσυχο και να εργάζεται

¹⁶ Αγάθωνος Γεωργοπούλου, 1991, Κακοποίηση παραμέληση παιδιών, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα

ως την ολοκλήρωση του έργου, που κάθε φορά αναλαμβάνει. Πρέπει να μάθει να συναστρέφεται και με τους συμμαθητές του που ο καθένας είναι και μια διαφορετική προσωπικότητα, με τις δικές του απόψεις¹⁷.

Όσον αφορά στις σχολικές επιδόσεις τα παιδιά που παραμελούνται δείχνουν μικρότερη ετοιμότητα για μάθηση στο σχολείο και οι επιδόσεις τους είναι σημαντικά χαμηλότερες. Το ποσοστό των παραμελημένων παιδιών που επαναλαμβάνει την τάξη είναι μεγαλύτερο από ότι στα μη παραμελημένα παιδιά. Οι συνέπειες της συναισθηματικής κακοποίησης είναι άμεσες, αλλά και μακροπρόθεσμες, εφόσον συνεχίζουν μέχρι την ενήλικη ζωή. Η επίδοση των παιδιών αυτών στο σχολείο επηρεάζεται σημαντικά βάσει έρευνας η οποία διεξήχθη σε κακοποιημένα παιδιά και σε μια ομάδα ελέγχου. Συγκεκριμένα η ομάδα που αποτελούνταν από τα κακοποιημένα παιδιά πέτυχε χαμηλότερη απόδοση και είχε χαμηλότερη αυτοαντίληψη από ότι η ομάδα ελέγχου¹⁸. Οι Eckenrode, Laird, and Doris (1993)¹⁹ επίσης κατέληξαν μετά από έρευνα πως η παραμέληση ανεξάρτητα από το αν συμβαίνει ταυτόχρονα με άλλες μορφές κακοποίησης ή μόνη της, συσχετίζεται με χαμηλές επιδόσεις σε τεστ νοημοσύνης.

Η σωματική κακοποίηση ευθύνεται για τη χαμηλή σχολική επίδοση των μαθητών, για την καθυστέρηση στη νοητική και γλωσσική ανάπτυξη αλλά και για την αντικοινωνική συμπεριφορά των παιδιών στο σχολείο μέχρι και τη θυματοποίηση από τους συμμαθητές τους. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους

¹⁷ Τσαφταρίδης Α.Δ., 2007, Προβλήματα προσαρμογής των κακοποιημένων- παραμελημένων παιδιών στο σχολείο, Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: «Σχολείο Ίσο για Παιδιά Άνισα», Αθήνα, 4 - 6 Μαΐου 2007.

¹⁸ Jacoby S. Emotional child abuse: the invisible plague. Reader's Digest, 1985, 126:86-90

¹⁹ Eckenrode, J., Laird, M., & Doris, J. (1993). School performance and disciplinary problems among abused and neglected children. *Developmental Psychology*, 29, 53-62.

Veltam & Browne²⁰ τα κακοποιημένα παιδιά σημειώνουν συστηματικά χαμηλότερη επίδοση σε δοκιμασίες (tests) μαθηματικών και γλώσσας από τα μη κακοποιημένα ακόμα και όταν οι παράγοντες κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου έχουν εξαλειφθεί.

Παράλληλα, οι Wodarski, Kurz, Gaudin, and Howring (1990)²¹, βρήκαν πως τα παιδιά που υπέστησαν σωματική παραμέληση σημείωσαν χαμηλές σχολικές επιδόσεις. Αξιοσημείωτο όμως είναι, πως οι επιδόσεις των παραμελημένων παιδιών είναι ακόμη πιο χαμηλές από αυτές των κακοποιημένων παιδιών. Από την εμπειρική έρευνα υποστηρίζεται ότι τα κακοποιημένα και τα παραμελημένα παιδιά διαφέρουν από τα φυσιολογικά στα τυποποιημένα τεστ μαθηματικών, ενώ επί προσθέτως τα παραμελημένα παιδιά σημειώνουν χαμηλή επίδοση και σε γλωσσικά θέματα όπως η ανάγνωση.

Επίσης άλλες συνέπειες της παιδικής κακοποίησης επηρεάζουν έμμεσα τη σχολική πρόοδο των παιδιών αυτών όπως μετα-τραυματικό stress, κατάθλιψη και αγχώδεις διαταραχές, διάσχιση, αυτοτραυματισμός, διατροφικές διαταραχές, καταναγκαστική σεξουαλική κακοποίηση. Η συχνή σχολική αποτυχία των παιδιών αυτών ενισχύει την ηττοπαθή συμπεριφορά και αποτελεί πλήγμα στο αυτοσυναίσθημα με περαιτέρω επιπτώσεις στην εργασιακή αυτοεκτίμηση²².

Τέλος η σχολική φοβία που παρουσιάζουν τα κακοποιημένα - παραμελημένα παιδιά εκδηλώνεται ως ένας έντονος, παράλογος φόβος προς συγκεκριμένες εκφάνσεις της σχολικής ζωής, που όμως έχει πολύ βαθύτερα αίτια. Αίτια που μπορούν να αναζητηθούν στο ότι το παιδί ζει ή έχει ζήσει σε ένα διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον που το κακομεταχειρίζεται ή το παραμελεί και σε συνθήκες που του προκαλούν φόβο και άγχος.

²⁰ Veltam M., Browne K., Three decades of child maltreatment research : implications for the school years. *Traum Violenc Abuse* 2001, 2:215-239

²¹ Wodarski, Kurz, Gaudin, and Howring (1990), στο Παπανής Ε., 2004, αυτοεκτίμηση και η μέτρησή της', εκδ. Ατραπός Αθήνα

²² Παπανής Ε., 2004, αυτοεκτίμηση και η μέτρησή της', εκδ. Ατραπός Αθήνα

Αυτά τα συναισθήματα για να κατορθώσει να τα αντέξει, τα μετατοπίζει σε περιστάσεις συνυφασμένες με τη σχολική ζωή που η καθημέρα τους μπορεί να προκαλέσει στο παιδί φόβο για λόγους εντελώς αντικειμενικούς και δικαιολογημένους και επιλέγει τη φυγή²³.

²³ M. Herbert, *Ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας*, τόμ. Β', 1992

2.2.ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ

Οι επιζήμιες επιπτώσεις της σωματικής κακοποίησης του παιδιού, γίνονται ορατές στα προβλήματα συμπεριφοράς που αυτό μπορεί να παρουσιάσει. Βασικά γνωρίσματα στη συμπεριφορά του είναι η κατάθλιψη, η επιθετικότητα, η αντικοινωνικότητα. Η έντονη επιθετικότητα, προβάλλεται σαν μία αντίδραση του παιδιού απέναντι στην συμπεριφορά και την μεταχείριση την οποία υφίσταται. Όταν ο ανήλικος, γνωρίζει από την παιδική και νεανική του ηλικία τη βία, είναι φυσικό να την χρησιμοποιεί και ο ίδιος. Χρησιμοποιεί δηλαδή βία ως αντίδραση στη βία που έχει υποστεί. Συνέπεια όλης αυτής της κατάστασης, είναι η απομόνωση – απομάκρυνση από το κοινωνικό σύνολο. Σημαντικό στοιχείο είναι η θλίψη η οποία δημιουργείται στον εσωτερικό του κόσμο, λόγω της όλης αυτής κατάστασης, καθώς η βία – κακοποίηση προέρχεται από το οικογενειακό του περιβάλλον.

Επίσης πρέπει να σημειώσουμε κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα τα οποία εντοπίζονται στην συμπεριφορά των σωματικά κακοποιημένων παιδιών. Τα χαρακτηριστικά αυτά, σε ορισμένες περιπτώσεις μπορούν να κινήσουν το ενδιαφέρον των ειδικών και να αποτελέσουν πιθανές αιτίες αποκάλυψης²⁴.

1. Δυσκολία του παιδιού να επενδύει στις σχέσεις του με τους ενήλικες.
2. Ανησυχία, όταν τα άλλα παιδιά κλαίνε (υπερευαίσθησία).
3. Φόβος και αποστροφή προς τους γονείς του.
4. Φόβος να επιστρέψει στο σπίτι του λόγω των τραυματικών γεγονότων που έχει υποστεί.

²⁴ Ινστιτούτο υγείας του παιδιού, << Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού >>, Επιμέλεια, Αγάθωνος – Γεωργοπούλου Ε., Αθήνα 1998, σελ. 19 –21

5. Προσκόλληση σε άλλα άτομα, σε μία απέλπιδα προσπάθεια του να ξεπεράσει και να ξεχάσει όσο το δυνατόν το ψυχικό τραύμα, που είναι απότοκο της κακοποίησης.
6. «Παγωμένο βλέμμα», χαρακτηριστικό στοιχείο της απόγνωσης και της απελπισίας στην οποία βρίσκεται το κακοποιημένο παιδί.
7. Εξαιρετικά χαμηλή αυτοεκτίμηση, η οποία εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της ταπείνωσης την οποία υφίσταται το παιδί μέσω της κακοποίησης.
8. Παιδί υπερβολικά υπάκουο, παθητικό, αποσυρμένο, γεγονός που υποδηλώνει τον φόβο που αισθάνεται.
9. Έκδηλο άγχος, που είναι επίσης απότοκο του φόβου.
10. Το παιδί παρουσιάζει, σοβαρές δυσκολίες στις συναναστροφές με συνομήλικους ή ενήλικες. Το γεγονός αυτό συμβαίνει κυρίως, λόγω της απομόνωσης του από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.
11. Καθυστερημένη ή διαταραγμένη ομιλία
12. Παλινδρομημένη συμπεριφορά (ενούρηση, εγκόρπιση, κ.λ.π.)

Τα παιδιά που υφίστανται συναισθηματική κακοποίηση, παρουσιάζουν έντονες κοινωνικοσυναισθηματικές δυσκολίες. Έχουν σημαντικά προβλήματα, στην προσκόλληση τους σε άτομα και στις κοινωνικές τους επαφές. Η ποιότητα των σχέσεων διαταράσσεται και χαρακτηρίζεται από ανασφάλεια, εκ μέρους του παιδιού. Αυτή η αλληλόδραση, δημιουργεί αρνητικές προϋποθέσεις για δημιουργία σχέσεων με άλλα παιδιά καθώς και ενός γενικότερου κύκλου ατόμων. Επιπλέον αυτή η συναισθηματική και κοινωνική δυσλειτουργία, δημιουργεί στο παιδί ένα αίσθημα φόβου. Το παιδί αισθάνεται φόβο, τόσο απέναντι στους δασκάλους, όσο και σε άτομα συνομήλικα του. Ο φόβος αυτός για τους ανθρώπους συμβάλλει σε ένα μεγάλο ποσοστό στην απομόνωση του. Το κακοποιημένο παιδί αισθάνεται αδύναμο και απροστάτευτο, ενώ λόγω αυτής

της κατάστασης δεν μπορεί να εμπιστευθεί άλλα άτομα, χάνει δηλαδή την εμπιστοσύνη του στους άλλους ανθρώπους. Πολλά παιδιά που ζουν σε περιβάλλον ενδοοικογενειακής βίας, ενδέχεται να εμφανίσουν συμπτώματα μετά - τραυματικού άγχους, κυρίως εφιάλτες κατά την διάρκεια σχετικών συζητήσεων (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1991, σ.95 – 108).

2.3.ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα όρια ανάμεσα στον απλό σωφρονισμό που επιβάλλεται από τους γονείς (μέτρα τιμωρίας, π.χ. ένα χαστούκι) και στην κακοποίηση είναι πολύ δύσκολο να χαραχτούν. Άρα είναι πολύ πιθανό, οι γονείς να μεταβούν από την απλή επιβολή πειθαρχίας σε πράξεις κακοποίησης. Αναφορικά λοιπόν με την χρήση σωματικής τιμωρίας ως τρόπο επιβολής πειθαρχίας, εντοπίζονται αρκετές αρνητικές επιπτώσεις για το παιδί και την προσωπικότητά του. Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα δυσδιάκριτα όρια ξεπερνιούνται. Το είδος της τιμωρίας και τρόπος επιβολής της συνιστούν ένα τεράστιο ψυχοπαιδαγωγικό πρόβλημα. Πολλοί ψυχαναλυτές οι οποίοι δεν έμειναν αδιάφοροι απέναντι σε αυτό το θέμα, τονίζουν ή και υπερτονίζουν τις εκτροπές που μπορεί να δημιουργήσουν στο τιμωρούμενο άτομο, τα ισχυρά συναισθήματα που του προκαλούν οι επιβαλλόμενες ποινές. Υπογραμμίζουν μάλιστα ότι οι τιμωρίες, εκτρέπουν το παιδί από την αυτοπειθαρχία και αυξάνουν την ένταση της έμμονης συμπεριφοράς. Πολλοί μάλιστα έχουν αποδείξει ότι οι απειλές και οι τιμωρίες σε περιπτώσεις κακής και αντιδραστικής συμπεριφοράς των παιδιών, οι οποίες μπορεί να συνδέονται με νευρωτικές καταστάσεις (κλεπτομανία, χρήση ναρκωτικών κ.λ.π.) δεν είναι σε καμία περίπτωση αποτελεσματικές.

Η τιμωρία δεν διορθώνει, αλλά αντίθετα απειλεί, περιφρονεί και βλάπτει το παιδί ή τον έφηβο που εκφράζει αρνητική συμπεριφορά. Το παιδί το οποίο τιμωρείται και γίνεται αποδέκτης βίας από τους γονείς, θα γίνεται συνεχώς χειρότερο, αλλά και αργότερα ως πατέρας ή ως μητέρα, θα τιμωρεί τα παιδιά του διαιώνοντας έτσι τον «κύκλο του μίσους και της βίας». Επίσης υπάρχουν πολλοί ψυχολόγοι, που χαρακτηρίζουν την τιμωρία του παιδιού ως πράξη μίσους και αδικίας, ανίκανη να το κάνει καλύτερο. Οι τελευταίες αυτές θέσεις υποστηρίχθηκαν και από τον Α. Νήλ, τον γνωστό κήρυκα της αντιαυταρχικής

αγωγής. Βέβαιο είναι το γεγονός ότι, το παιδί που τιμωρείται αισθάνεται άσχημα²⁵. Τα πιθανά να συμβούν είναι δύο. Πρώτον να γίνει χειρότερο το τιμωρούμενο παιδί. Δεύτερον, να τιθασεύσει προσωρινά τις ενδεχόμενες επιθετικές και γενικότερα αρνητικές του δραστηριότητες, για να τις εκδηλώσει αργότερα, όταν δεν θα υπάρχει περιορισμός από τους γονείς του και μάλιστα με μία μορφή μνησικακίας. Βέβαιο επίσης είναι ότι, κανένα παιδί, όταν τιμωρείται, δεν αισθάνεται άνετα, αλλά ούτε θεωρεί ευεργέτη εκείνον που το τιμωρεί. Το αντίθετο κυρίως συμβαίνει όταν η τιμωρία εκφράζεται με ακραίο βίαιο τρόπο. Σπάνιες ή και ανύπαρκτες πρέπει να θεωρηθούν οι περιπτώσεις εκείνες, που το τιμωρούμενο παιδί θεωρεί την ποινή ως πράξη που το συμφέρει, που γίνεται για το καλό του. Επιπλέον ως κυρίαρχη συνέπεια, θεωρείται το γεγονός ότι, η σχέση του παιδιού με τον τιμωρό γονέα διαταράσσεται, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν δεν ακολουθούν πράξεις συναισθηματικής εξισορρόπησης, αρκετά χρήσιμες για την ψυχική υγεία του παιδιού.

Κρίνεται βέβαια αναγκαίο να σημειωθεί το γεγονός ότι, η σωματική κακοποίηση δεν έχει τις ίδιες επιδράσεις σε όλα τα παιδιά. Σημαντικό και καθοριστικό ρόλο παίζουν η αυστηρότητα και η διάρκεια της κακοποίησης. Όσο πιο διαρκής και αυστηρή είναι η κακοποίηση, τόσο σοβαρότερα και βαθύτερα θα είναι τα προβλήματα τα οποία δημιουργούνται στο παιδί. Η μακρά χρονική διάρκεια κατά την οποία συμβαίνει η κακοποίηση, επιβαρύνει την κατάσταση και αυξάνει την βαρύτητα των επιπτώσεων, καθώς η βία μετατρέπεται σε καθεστώς και διαβρώνει τις βασικές δομές λειτουργίας της οικογένειας. Η συχνότητα με την οποία συμβαίνει η κακοποίηση δημιουργεί μία ζοφερή για τα παιδιά κατάσταση, καθώς η βία είναι συνεχής και παρούσα σε όλες τις φάσεις της σωματικής και πνευματικής του ανάπτυξης. Επιπλέον, όσο η σωματική κακοποίηση συνυπάρχει και με τις υπόλοιπες μορφές κακοποίησης

²⁵ Γ. Ε. Κρασανάκης, << Η τιμωρία ως μορφή επιθετικής συμπεριφοράς των ελλήνων πατέρων προς τα παιδιά τους >>, από το << Η επιθετικότητα στην οικογένεια στο σχολείο και στην κοινωνία >>, Επιμέλεια Ι. Νέστορος, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 154

(σεξουαλική, ψυχολογική, παραμέληση, βία ανάμεσα στους γονείς) τόσο πιο τραγικές θα είναι και οι συνέπειες της.

Ωστόσο εκτός από τα όσα έχουν ήδη αναφερθεί, ουσιώδεις είναι επίσης οι μακροχρόνιες συνέπειες – επιπτώσεις της σωματικής κακοποίησης των ανηλίκων. Οι επιδράσεις αυτές είναι καθοριστικές για την διάπλαση της προσωπικότητας του παιδιού και των μελλοντικών του συμπεριφορών και αντιδράσεων, καθώς τα πρώτα χρόνια της ζωής ενός ανθρώπου, όπως είναι ήδη γνωστό παίζουν αποφασιστικό ρόλο για την μετέπειτα εξέλιξη και πορεία του. Άρα λοιπόν όπως γίνεται αντιληπτό, η επιθετική και βίαιη συμπεριφορά των γονέων, έχει μεγάλη σημασία για την ζωή των παιδιών τους. Καθώς ο γονέας βρίσκεται σε σχέση εξάρτησης με το παιδί του, και λόγω ακριβώς αυτής της εξάρτησης «δεν είναι μόνο πηγή ζωής, τροφής και απολαύσεων, αλλά και η από θέση απόλυτης ισχύος, πηγή καταναγκασμού και απαγορεύσεων»²⁶.

Οι μακροχρόνιες λοιπόν συνέπειες, της άσκησης σωματικής βίας απέναντι στα παιδιά, ενδέχεται να εκδηλωθούν με διαταραγμένες προσωπικές σχέσεις στο μέλλον, καθώς επίσης και αυξημένες πιθανότητες κακοποίησης των δικών τους παιδιών. Πολλοί ερευνητές έχουν υποστηρίξει ότι, η κακοποίηση των παιδιών, αυξάνει τις πιθανότητες αυτά να εκδηλώσουν πρώιμη εγκληματική δράση. Ορισμένοι μάλιστα συνδέουν το είδος της κακοποίησης, με την μορφή της εγκληματικότητας με την οποία εμπλέκονται αργότερα οι ανήλικοι Έτσι για παράδειγμα, έχει υποστηριχθεί ότι τα άτομα τα οποία είχαν υποστεί σωματική κακοποίηση ως παιδιά , έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να γίνουν αργότερα βίαιοι ως ενήλικοι²⁷.

Υπάρχει δηλαδή υιοθέτηση της βίαιης συμπεριφοράς, ως μίμηση γονικού προτύπου. Ο ανήλικος είναι μία προσωπικότητα εν τω γίνεσθαι, υπό

²⁶ Βουϊδάσκη Βασίλης, << Η επιθετικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και στο σχολείο >>, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1987, σελ. 107

²⁷ Ζαραφωνίτου Χριστίνα, << Εμπειρική εγκληματολογία >>, Εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1995, σελ.

διαμόρφωση, εσωτερικεύει συμπεριφορές και δέχεται επιδράσεις χωρίς να έχει την ικανότητα για αξιολόγηση και κρίση. Κατά την παιδική και εφηβική ηλικία, τα βασικά πρότυπα των παιδιών είναι οι γονείς και ακολουθούν χωρίς να έχουν την ικανότητα ουσιαστικής επιλογής, η φυσιολογική ανωριμότητα η οποία είναι συνυφασμένη με την ηλικία επιτρέπουν την δημιουργία και εδραίωση αυτής της κατάστασης. Η βία στις περιπτώσεις οικογενειών που κακοποιούν τα παιδιά τους, αποτελεί την ικανή και αναγκαία συνθήκη επιβίωσης, τόσο στον μικρόκοσμο της οικογένειας όσο και στον μακρόκοσμο της ευρύτερης κοινωνίας. Ισχύει λοιπόν η εκμάθηση της βίας, ως τρόπου διαβίωσης. Μία βασική αιτία κινητοποίησης και πραγμάτωσης αυτής της κατάστασης είναι όπως ήδη αναφέρθηκε, η ταύτιση με το γονικό πρότυπο. Η ταύτιση, νοείται ως η παλαιότερη έκφραση συναισθηματικού δεσμού, με ένα άλλο πρόσωπο και προηγείται της επιλογής αντικειμένου επιθυμίας. Το εγώ διαπλάθεται κατά το πρότυπο του²⁸.

Συγκεκριμένα στη σωματική κακοποίηση η συμπεριφορά των παιδιών εξαρτάται από την ηλικία. Έτσι κατά την βρεφική και πρώτη παιδική ηλικία, ως αποτέλεσμα του ψυχικού τραύματος της κακοποίησης και της διαταραγμένης δυαδικής σχέσης γονέα-παιδιού, το παιδί εκδηλώνει έντονο κλάμα ή εκρήξεις οργής που δεν κατευνάζονται εύκολα. Δυσκολεύεται εξαιρετικά να αντέξει τη ματαίωση και την καθυστέρηση στην ικανοποίηση των αναγκών του, ενώ δίνει την εικόνα απαιτητικού και ανυπόμονου παιδιού.

Κατά την παιδική και εφηβική ηλικία, το κακοποιημένο παιδί εκδηλώνει συναισθηματικές δυσκολίες, αντιδράσεις και συμπεριφορές όπως:

Φοβισμένη και επιφυλακτική στάση απέναντι στους άλλους και απέναντι στο σωματικό άγγιγμα, κυρίως όταν βλέπει απότομες κινήσεις (π.χ. σήκωμα χεριού). Μια χαρακτηριστική έκφραση που έχει περιγραφεί ως "παγωμένο βλέμμα", ιδιαίτερα μετά το βίαιο επεισόδιο.

²⁸ Ποταμιάνου Άννα, << Τα παιδιά της τρέλας, η βία στις ταυτίσεις >>, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1988, σελ 13

Έντονη ψυχοκινητική ανησυχία ή/ και υπερκινητικότητα.

Χαμηλή αυτοεκτίμηση, θλίψη, στεναχώρια ή απάθεια, απόσυρση (καταθλιπτικά συμπτώματα).

Χαμηλή επίδοση στο σχολείο ως αποτέλεσμα του ψυχικού πόνου ή μαθησιακών δυσκολιών.

Διαταραχές συμπεριφοράς. Ο έντονος θυμός και η επιθετικότητα που βιώνει το κακοποιημένο παιδί μπορεί να εκδηλώνονται ως: α) αντιδραστική ή επιθετική συμπεριφορά απέναντι σε συνομηλίκους ή μεγαλύτερους, β) καταστροφική συμπεριφορά στα παιχνίδια ή άλλα αντικείμενα ή γ) αυτό-επιθετική συμπεριφορά που μπορεί να κλιμακωθεί σε αυτο-ακρωτηριασμούς (χαράζει καρπούς, μπράτσο) και απόπειρες αυτοκτονίας. Σε άλλες πάλι περιπτώσεις - κυρίως στην εφηβεία- ο θυμός εκτονώνεται μέσω αντικοινωνικής συμπεριφοράς ("διαταραχή διαγωγής") που παραβιάζει τα όρια των ενηλίκων, τους ηθικούς κανόνες ή το νόμο.

Στοιχεία ψευδοωριμότητας. Το παιδί δείχνει σοβαρό, λιγότερο αυθόρμητο και πιο προβληματισμένο από τους συνομηλίκους του. Μπορεί ακόμα να καταβάλλει υπερβολική προσπάθεια να γίνει αγαπητό, εκδηλώνοντας υποδειγματική ή πειθήνια συμπεριφορά, άριστη σχολική επίδοση ή τελειομανία. Η ψευδής αυτή εικόνα ωριμότητας συνδέεται με τη χαμηλή αυτοεκτίμηση του κακοποιημένου παιδιού, το φόβο απόρριψης ή επανάληψης της κακοποίησης, αλλά και τις αυξημένες ευθύνες του για τη φροντίδα του γονέα ("γονεοποιημένο" παιδί).

Σε περιπτώσεις σοβαρής κακοποίησης έχουν παρατηρηθεί και "ψυχωσικές" αντιδράσεις, όπου χάνεται ή περιορίζεται προσωρινά η επαφή του παιδιού με την πραγματικότητα και τους άλλους γύρω του²⁹.

²⁹ Τσιάντης Γ., «Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας, Τεύχος Β΄, Εκδ. Καστανιώτης. Αθήνα, 2000.

Τα παιδιά που υφίστανται συναισθηματική κακοποίηση, μην έχοντας σχηματίσει μια αντικειμενική άποψη για το τι είναι σωστό και λάθος, προκειμένου να επιβιώσουν υιοθετούν τις απόψεις των γονιών τους, οι οποίοι κρίνουν τα ίδια ως υπαίτια για την κακοποίηση. Τα αρνητικά μηνύματα που δέχονται από τους γονείς το οδηγούν σε διαστρεβλωμένες απόψεις για τον εαυτό τους και τον κόσμο. Έτσι έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση ενώ άλλα πιθανά συμπτώματα είναι κατάθλιψη, άγχος, διατροφικές διαταραχές,, διαταραχές στις διαπροσωπικές σχέσεις, απομόνωση κ.α. Τα παιδιά κατηγορούν τον εαυτό τους για την κακοποίηση, με αποτέλεσμα η οργή και το μίσος για τον εαυτό τους να τα οδηγούν στον αυτοτραυματισμό, στη βία προς άλλα αδύναμα παιδιά ή στο βασανισμό ζώων³⁰.

Τα παιδιά που έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση, παρουσιάζουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, αντιδραστική σεξουαλική δραστηριότητα, ανικανότητα να αγαπήσουν ή να εμπιστευτούν τους άλλους, επιθετική, διαταρακτική και μερικές φορές παραπτωματική συμπεριφορά, θυμό και οργή, αυτοτραυματισμό και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά. Διακατέχονται από σκέψεις αυτοκτονίας, παρουσιάζουν παθητική – εξαρτητική συμπεριφορά, απόσυρση, φόβο να δημιουργήσουν νέες σχέσεις ή δραστηριότητες, κινδυνεύουν από κατάθλιψη και υποφέρουν από διαταραχές στον ύπνο, εφιάλτες και flashbacks. Ως ενήλικοι είναι επιρρεπείς στο αλκοόλ και τα ναρκωτικά.

Πολλές φορές, η σοβαρή συναισθηματική ζημιά στα κακοποιημένα παιδιά, δεν έρχεται στην επιφάνεια παρά στην εφηβεία ή και αργότερα, όταν πολλά κακοποιημένα παιδιά γίνονται γονείς που κακοποιούν.

³⁰ Πρεκατέ Β., 2008, Η κακοποίηση του παιδιού στο σχολείο και την οικογένεια, εκδ. ΒΗΤΑ, Αθήνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

3.1. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ

Ένας ενήλικας που έχει κακοποιηθεί ως παιδί συχνά έχει δυσκολία να δημιουργήσει στενές προσωπικές σχέσεις. Οι ενήλικοι αυτοί, μπορεί να έχουν προβλήματα με τη φυσική εγγύτητα, το άγγιγμα, τις στενές σχέσεις και την εμπιστοσύνη. Διατρέχουν επίσης υψηλότερο κίνδυνο για κατάθλιψη, αγχώδεις διαταραχές, κατάχρηση ουσιών, ασθένειες και προβλήματα στο σχολείο και την εργασία. Αν δεν υπάρξει σωστή αντιμετώπιση υπάρχει περίπτωση τα κακοποιημένα παιδιά να τραυματιστούν μόνιμα. Ως εκ τούτου τα κακοποιημένα παιδιά έχουν λιγότερους φίλους, λόγω της διαταραγμένης συμπεριφοράς που παρουσιάζουν. Επίσης τα κακοποιημένα παιδιά χάνουν την πίστη τους στην καλοσύνη των ανθρώπων και δεν μπορούν να εμπιστευτούν εύκολα τους άλλους³¹.

³¹ Cohn, B. (1973): Succumbing to rape. The Second Wave, τομ. 2, τευχ. 2, Box 344, Cambridge, Massachusetts, σελ. 12.

3.2.ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟ ΑΛΛΟ ΦΥΛΟ

Είναι πολύ πιθανόν, ενήλικοι που έχουν υποστεί κακοποίηση ως παιδιά, να μεταφέρουν τις άσχημες αυτές εμπειρίες στις δικές τους οικογένειες ή ακόμα και τις διαπροσωπικές σχέσεις τους με το άλλο φύλο. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται έμμεσα από τα ευρήματα διαφόρων ερευνητών, οι οποίοι διαπίστωσαν ότι οι γονείς που κακοποιούν ή παραμελούν τα παιδιά τους έχουν και οι ίδιοι μεγαλώσει με ανάλογες εμπειρίες στις πατρικές τους οικογένειες³².

Με τον τρόπο αυτό οι αρνητικές εμπειρίες στην οικογένεια, εκτός του ότι επηρεάζουν τη ζωή των παιδιών στην κοινωνία, μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά με επακόλουθο ο αριθμός των κακοποιημένων και παραμελημένων παιδιών να αυξάνει με την πάροδο των ετών.

Μάλιστα το παιδί θύμα σεξουαλικής κακοποίησης χαρακτηρίζεται από χαμηλή αυτοεκτίμηση, αισθήματα στιγματισμού, απομόνωση, δυσκολία ανάπτυξης στενών διαπροσωπικών σχέσεων και ομαλής σεξουαλικής ζωής. Ως έφηβοι/ ενήλικες τα θύματα παρουσιάζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό πρόωρο ξεκίνημα σεξουαλικών επαφών, εγκυμοσύνες στην εφηβεία, σεξουαλική επαφή χωρίς προφύλαξη, πολλαπλούς σεξουαλικούς συντρόφους, φορείς ασθενειών που μεταδίδονται με τη σεξουαλική επαφή³³.

³² Αγάπωνος Ε., Σταθακοπούλου Ν., Νάκου Σ., Αδάμ Ε., Κοκκέβη Α., Μαραγκός Χ., Κακοποίηση – Παραμέληση Παιδιών: Ιατροκοινωνικά χαρακτηριστικά 30 περιπτώσεων. Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής 1 (190, 29, 1984

³³ Αγάθωνος- Γεωργοπούλου Ελένη, Σεξουαλική παραβίαση παιδιών, Ψυχοκοινωνική διάσταση, Αθήνα 1990

3.3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Η Κοινωνικοποίηση του Παιδιού παραπέμπει στην ομαλή ψυχοσωματική ανάπτυξή του, η οποία περιλαμβάνει τέσσερις βασικές λειτουργίες:

- Την εξέλιξη των κινητικών λειτουργιών
- Την ωρίμανση των αισθητηριακών λειτουργιών
- Την εξέλιξη της γλωσσικής και νοητικής λειτουργίας
- Τη διαμόρφωση της κοινωνικής συμπεριφοράς.

Η ομαλή ανάπτυξη αυτών των λειτουργιών συμβάλλει ανάλογα στην κοινωνικοποίηση του παιδιού, σημαντικοί φορείς της οποίας είναι η οικογένεια και το σχολείο, με βασικούς εκπροσώπους τη μάνα και το δάσκαλο αντίστοιχα. Στη μάνα, οι πρώτες επιστημονικές έρευνες προσδίδουν "μυστηριώδεις" κοινωνικοποιητικές ιδιότητες και την θεωρούν αναντικατάστατη για το παιδί. Η έλλειψη της μάνας από το παιδί, το οδηγεί στην παραμάνα ή το ίδρυμα, με αποτέλεσμα αυτό να προσβάλλεται από "κατάθλιψη" ή "ιδρυματισμό", σύνδρομα που αναστέλλουν την ψυχοσωματική και κοινωνική ανάπτυξή του.

Ως εκ τούτο εύλογα συμπεραίνουμε ότι τα κακοποιημένα παιδιά παρουσιάζουν προβλήματα ως προς την κοινωνικοποίησή τους εφόσον, η κακοποίηση ενός παιδιού εμποδίζει την ομαλή ανάπτυξη των κινητικών, αισθητηριακών, γλωσσικών νοητικών λειτουργιών και κατ' επέκταση παρουσιάζουν προβλήματα και στην κοινωνική τους συμπεριφορά.

Επειδή λοιπόν το κακοποιημένο - παραμελημένο παιδί αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση μαθητή, ο δάσκαλος οφείλει να λάβει μέριμνα και για τις ξεχωριστές ανάγκες αυτού του μαθητή. Οφείλει να μεταβιβάσει στο παιδί ένα μέρος της εξουσίας και της δύναμής του, να το αποδεχθεί και να το αντιμετωπίζει όπως όλους τους υπόλοιπους μαθητές της τάξης, με στόχο να τονώσει τις μαθησιακές και διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των συμμαθητών. Με αυτόν τον

τρόπο θα μπορέσει να μειώσει τη σύγχυση και τις εσωτερικές συγκρούσεις που νοιώθει το παιδί. Αυτή η συμπεριφορά εκ μέρους του δασκάλου καλλιεργεί στα παιδιά συνήθειες αυτόνομης εργασίας, συνέπειας, υπευθυνότητας και ανεξάρτητης σκέψης³⁴.

Η ένταξη του κακοποιημένου - παραμελημένου παιδιού στη σχολική τάξη θα πρέπει να καταστεί το πρώτιστο μέλημα κάτι που θα του επιτρέψει την επικοινωνία και αλληλεπίδραση με τους συμμαθητές του, με στόχο την επίτευξη μάθησης και κοινωνικοποίησης. *«Το σχολείο έχει την αποστολή της μάθησης και μέσω αυτής της κοινωνικοποίησης του παιδιού. Γίνεται φανερό ότι μεταξύ της σχολικής επίδοσης και της κοινωνικής συμπεριφοράς του μαθητή υπάρχει μεγάλη συνάφεια».*

Ο δάσκαλος δεν θα πρέπει να περιορίζει την εύνοιά του μόνο στους μαθητές που συμπαθεί, γιατί τότε μοιραία θέτει κάποια παιδιά στο περιθώριο και τα μετατρέπει από μαθητές σε θεατές. Πολλές φορές, συναντάται και το φαινόμενο οι ανάγκες του κακοποιημένου - παραμελημένου παιδιού να μη λαμβάνονται υπόψη και αυτό να έχει ως συνέπεια η παρουσία του παιδιού να αγνοείται τόσο από το δάσκαλο, όσο και από τους συμμαθητές του. Μια τέτοια αντιμετώπιση ωθεί το παιδί σε μειωμένη σχολική επίδοση με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται ως κακός μαθητής ή τεμπέλης. *«Έτσι δημιουργούνται και «παράγονται» έξυπνοι και κουτοί, παρά το γεγονός, ότι σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών ανάμεσα στα φυσιολογικά άτομα δεν υπάρχουν έξυπνοι και κουτοί, αλλά ευνοούμενοι και μη, τόσο από το οικογενειακό, όσο και από το κοινωνικό τους περιβάλλον».*

³⁴ Αθ. Τσιπλητάρης, *Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης*, Εκδόσεις Εκπαιδευτικών «Περιβολάκι», Αθήνα, 1988, σελ. 181.

Ο δάσκαλος για το κακοποιημένο - παραμελημένο παιδί πρέπει να καταστεί ένας «μυθικός Πυγμαλίωνα» που με την ενεργητική στάση του να αναστείλει τις ανεπάρκειες και δυσχέρειες που αντιμετωπίζει. Έτσι, ο ρόλος του δασκάλου μπορεί να αποβεί καθοριστικός για την μελλοντική πορεία του παιδιού³⁵.

³⁵ Αγάπωνος Ε., Σταθακοπούλου Ν., Νάκουσ Σ., Αδάμ Ε., Κοκκέβη Α., Μαραγκός Χ., Κακοποίηση – Παραμέληση Παιδιών: Ιατροκοινωνικά χαρακτηριστικά 30 περιπτώσεων. Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής 1 (190, 29, 1984

3.4. ΑΥΤΟΕΙΚΟΝΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Η κακοποίηση-παραμέληση των παιδιών επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τη διαταρακτικότητα και την ντροπαλότητα των παιδιών αυτών. Οι ψυχολογικές επιπτώσεις της κακοποίησης-παραμέλησης συσχετίζονται με διάφορες νοσηρές συμπεριφορές όπως άγχος, απομονωτισμός, αλλοίωση της αυτοαντίληψης κτλ, ενώ έχει αποδειχθεί ότι τα επίπεδα ντροπαλότητας και διαταρακτικότητας είναι μεγαλύτερα στα κακοποιημένα παιδιά. Τα παιδιά που έχουν υποστεί κακοποίηση μπορεί να παρουσιάσουν τα εξής συμπτώματα: χαμηλή αυτό-εικόνα, ανικανότητα να εμπιστευτούν ή/ και ν' αγαπήσουν κάποιον, επιθετική και με στοιχεία διάσπασης συμπεριφορά, παράνομες ενέργειες, θυμό/ μανία, αυτοκαταστροφικές/ αυτοτιμωρικές πράξεις, παθητική ή/ και απόμακρη στάση, ανησυχία και φοβίες, προβλήματα επίδοσης ή σχολική αποτυχία, μελαγχολικές τάσεις, εφιάλτες.

Τα αποτελέσματα μιας μελέτης συναισθηματικά κακοποιημένων παιδιών που διεξήχθη σε δύο φάσεις, στη νηπιακή και στην προσχολική τους ηλικία, είναι συνεπή στα χαρακτηριστικά του θυμού, της έλλειψης συνεργατικότητας, απουσίας προσκόλλησης στους γονείς, καθώς και στην απουσία δημιουργικότητας, επιμονής και ενθουσιασμού. Επιπλέον, τα παιδιά που έχουν βιώσει την απόρριψη έχουν περισσότερες πιθανότητες από εκείνα που ένιωθαν αποδεκτά να εκδηλώσουν εχθρότητα, παθητική ή επιθετική συμπεριφορά, να δημιουργούν εξαρτητικές σχέσεις, να έχουν αρνητική γνώμη για τον εαυτό και τις ικανότητες τους, καθώς και αρνητική αντίληψη για τον περιβάλλοντα κόσμο³⁶.

³⁶ Γ. Τσιάντης, Η σημασία του σχολείου για την πρόληψη των διαταραχών της ψυχοκοινωνικής εξέλιξης του παιδιού, Ιατρική, τόμ. 38, τεύχ. 2, Αθήνα, 1980, σελ. 83. Οι προεκτάσεις της Ψυχολογικής Παραμέλησης παιδιών. Εμπειρίες από το Κέντρο Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης παιδιού & Οικογένειας «Αγαπά τα παιδιά» ανακτημένο από: <http://www.welfareaction.org/article.php?id=27>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Το παρόν κεφάλαιο θα ασχοληθεί με το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού απέναντι στα κακοποιημένα παιδιά. Συγκεκριμένα θα αναλυθεί ο ρόλος του μέσα στο ίδρυμα και η σχέση του με τα παιδιά, τις οικογένειές τους και τους λοιπούς συναδέλφους του. Στη συνέχεια θα αναπτυχθεί η δράση του γενικότερα και όχι εντασόμενη σε κάποιο ίδρυμα.

Χωρίς την παροχή της κατάλληλης θεραπείας τα κακοποιημένα παιδιά μπορεί να καταστραφούν για την υπόλοιπη ζωή τους. Η έγκαιρη αναγνώριση της κατάστασης και η κατάλληλη φροντίδα είναι απαραίτητες για τον περιορισμό των μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων της κακοποίησης. Για τον αποτελεσματικό εντοπισμό της κακοποίησης είναι απαραίτητη η παρατήρηση της αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού σε ποικίλες και επαναλαμβανόμενες καταστάσεις. Εάν υπάρχει υποψία συναισθηματικής κακοποίησης είναι απαραίτητο να γίνουν οι κατάλληλες ενέργειες άμεσα και να κινητοποιηθούν οι αρμόδιες υπηρεσίες διεξάγοντας περαιτέρω έρευνα. Είναι σημαντικό, η εκτίμηση των εμπλεκόμενων προσώπων ή φορέων, καθώς και η ανεύρεση των αγγογόνων πηγών για εκείνους να γίνουν από έμπειρους και ικανούς επαγγελματίες. Συνήθως, η ομάδα των επαγγελματιών που αναλαμβάνει την έρευνα αποτελείται από κοινωνικό λειτουργό, γιατρό, ψυχολόγο ή ψυχίατρο, νοσηλεύτη και εκπαιδευτικό. Κατάλληλοι λοιπόν, ειδικοί επαγγελματίες ψυχικής υγείας πραγματοποιούν εκτενή αξιολόγηση και παρέχουν αγωγή για τα κακοποιημένα παιδιά. Μέσω της αγωγής, τα παιδιά αρχίζουν να αποκτούν μια αίσθηση αυτοεκτίμησης και εμπιστοσύνης³⁷. Ένα σημαντικό κομμάτι της παρέμβασης σχετίζεται με την παροχή βοήθειας και υποστήριξης στην οικογένεια, ώστε να εκπαιδευτούν σε νέους τρόπους επικοινωνίας.

37 Πρεκατέ Β., Γιωτάκος Ο., 2005 «Οδηγός Εκπαιδευτικών και Γονέων για την Ανίχνευση της παιδικής Κακοποίησης»

Έχει αποδειχθεί εξάλλου, ότι οι γονείς ωφελούνται από την υποστήριξη, την εκπαίδευση των γονέων και τη διαχείριση του θυμού. Κατά τη διάρκεια αυτής της φροντίδας το κακοποιημένο παιδί επανακτά μια αίσθηση αυτοπεποίθησης και εμπιστοσύνης. Από την άλλη πλευρά, η μη ευκόλως προσδιοριζόμενη φύση των συναισθηματικών τραυμάτων καθιστά προβληματική την εμπλοκή ιατρικών και νομικών υπηρεσιών. Η απουσία ενός ευρέως αποδεκτού ορισμού αποτρέπει τις παραπάνω υπηρεσίες από οποιαδήποτε ανάμειξη, καθιστώντας για το λόγο αυτό το αίτημα ορισμού της συναισθηματικής κακοποίησης περισσότερο επιτακτικό³⁸.

Πρέπει να τονιστεί ότι η παραδοσιακή κοινωνική εργασία δεν μπορεί να εφαρμοστεί στις οικογένειες που κακοποιούν τα παιδιά τους. Η τήρηση επαγγελματικής απόστασης, οι προγραμματισμένες συνεντεύξεις, τα κίνητρα του πελάτη για αλλαγή, η «ευγνωμοσύνη» από τον «πελάτη», είναι στοιχεία δυσλειτουργικά στο χώρο αυτό. Αντίθετα, αν ο Κοινωνικός Λειτουργός γυρίσει χρονικά ακόμα πιο πίσω, όταν όλη του η προσπάθεια ήταν να «φροντίσει» τον άνθρωπο, τότε θα μπορέσει καλύτερα να ανταποκριθεί στις ανάγκες. Το να δώσει το τηλέφωνο του σπιτιού του για κατευθείαν επικοινωνία, πέρα από υπηρεσιακά πλαίσια, το να μιλήσει στον ενικό στους γονείς και να μπορέσει να βρίσκεται κοντά τους οποιαδήποτε ώρα τον χρειάζονται μπορεί να εξοργίζει τους καθηγητές της κοινωνικής εργασίας, αλλά σίγουρα κερδίζει την εμπιστοσύνη της οικογένειας.

Η θεραπευτική παρέμβαση που ακολουθεί το μοντέλο της «παρέμβασης στην κρίση» ή της «επιθετικής κοινωνικής εργασίας» που γίνεται στα πλαίσια διεπιστημονικής προσέγγισης έχει αποδειχθεί σαν πλέον αποτελεσματική. Η ύπαρξη υποδομής υποστηρικτικών και προνοιακών υπηρεσιών σε κοινοτικό

³⁸ Welfare Action Hellas: Οι προεκτάσεις της Ψυχολογικής Παραμέλησης Παιδιών. Εμπειρίες από το Κέντρο Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Παιδιού & Οικογένειας Αγαπώ τα Παιδιά.

πλαίσιο είναι απαραίτητη προϋπόθεση για όλα τα μοντέλα παρέμβασης (Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1991, σ.161).

4.1.ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Παραδοσιακά στην Ελλάδα, η βασική μορφή εξω-οικογενειακής προστασίας των απροστάτευτων παιδιών υπήρξε η εισαγωγή τους σε κάποια ιδρύματα. Η ιδρυματική περίθαλψη υπήρξε ιστορικά από τις παλαιότερες εκδηλώσεις κοινωνικής πρόνοιας και σε προγενέστερες εποχές, πρόσφερε βοήθεια σε χιλιάδες εγκαταλελειμμένα παιδιά για να αποφύγουν την εξαθλίωση³⁹.

Εν τούτοις η ιστορία της είναι σημαδεμένη από πολλά αρνητικά στοιχεία σε ό,τι αφορά την σωστή οργάνωση, την καλή συμπεριφορά απέναντι στα παιδιά και τελικά την ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.

Η ιδρυματική περίθαλψη των παιδιών βασίστηκε σε μία Κρατική Ιδεολογία που είχε ως στόχο να σώσει τα παιδιά από την εκτεταμένη φτώχεια, την εγκατάλειψη, την κακοποίηση αλλά και να διατηρήσει με την ιδεολογική και πρακτική παρέμβαση τις πολιτικές ισορροπίες σε ιστορικά δύσκολες εποχές⁴⁰.

Τα ιδρύματα σήμερα έχουν αλλάξει στόχους και τρόπους λειτουργίας. Παρέχουν φροντίδα βραχείας διάρκειας σε περιόδους κρίσης. Όσο καιρό το παιδί βρίσκεται στο ίδρυμα, επιδιώκεται η διατήρηση του δεσμού με τη φυσική του οικογένεια και αντιμετωπίζονται από το προσωπικό οι δυσκολίες που συνδέονται με την αποχώρησή του από το ίδρυμα.

Αν και η ποιότητα των ιδρυμάτων έχει βελτιωθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια, εν τούτοις πολλά από τα προβλήματα συνεχίζουν να υφίστανται και καθιστούν τις συνθήκες διαμονής στα περισσότερα ιδρύματα από πολλές απόψεις ανεπαρκείς. Κύρια αιτία - αλλά όχι και μοναδική - είναι η περιορισμένη χρηματοδότηση του τομέα της Κοινωνικής Πρόνοιας.

³⁹ Ζηλίδης Δ. Χρήστος, «Η Κοινωνική Προστασία του Παιδιού στην Ελλάδα» Κοινωνική, Εργασία, τεύχος20, 1990, σελ.228.

⁴⁰ Οικογένεια – Παιδική προστασία – Κοιν. πολιτική, Αθήνα, 1993, σελ. 203.

Οι κύριες αιτίες που οδηγούν στην εισαγωγή των παιδιών σε ιδρύματα οφείλονται σε ψυχοκοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν την οικογένεια και καθιστούν αδύνατη, δύσκολη ή και επιβλαβή την παραμονή των παιδιών σ' αυτήν.

Τα παιδιά που πληρούν τις προϋποθέσεις για εισαγωγή σε ίδρυμα είναι :

- Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών.
- Παιδιά ορφανά από τους δύο γονείς.
- Παιδιά ορφανά από τον ένα γονέα.
- Παιδιά διαζευγμένων γονέων.
- Παιδιά εκτός γάμου.
- Παιδιά σε εγκατάλειψη.
- Παιδιά με γονέα στη φυλακή.
- Παιδιά με αλκοολικό γονέα.
- Παιδιά με ψυχικά άρρωστο γονέα.
- Παιδιά με σωματικά άρρωστο γονέα.

4.1.1.ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Τα περισσότερα παιδιά που εισάγονται στα ιδρύματα απολαμβάνουν ίσως ένα καλύτερο επίπεδο ζωής απ' αυτό που θα είχαν μένοντας με τις οικογένειές τους, όμως κανένα υλικό αγαθό δεν μπορεί να αντισταθμιστεί με την αίσθηση του «ανήκω» και να αντικαταστήσει το φυσικό περιβάλλον της οικογένειας.

Η παραμονή στο ίδρυμα επηρεάζει δυσμενώς την κοινωνική συμπεριφορά και την ψυχική υγεία των παιδιών. Η ψυχική στέρηση από την έλλειψη στενών διαπροσωπικών σχέσεων, το αίσθημα της εγκατάλειψης, το βίωμα των αυστηρών κανόνων που εφαρμόζουν τα ιδρύματα, η έλλειψη και η καταπάτηση της ιδιωτικής ζωής, επιδρούν αρνητικά στην ψυχική υγεία και στην ευτυχία των παιδιών⁴¹.

Το ίδρυμα υστερεί στο να προσφέρει στο παιδί ένα δοτικό και πλούσιο σε ερεθίσματα περιβάλλον, καθώς και τα εφόδια να ανταπεξέλθει ικανοποιητικά στη ζωή του. Υπάρχει γενική παραδοχή ότι η μακροχρόνια ιδρυματική περίθαλψη, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής, κάνει το παιδί ευάλωτο σε μελλοντικές εντάσεις. Όσο πιο μικρό μπαίνει το παιδί στο ίδρυμα και όσο πιο πολύ μένει, τόσο μεγαλύτερη είναι η καθυστέρηση στο γνωστικό τομέα και τόσο πιο εκτεταμένες οι συναισθηματικές διαταραχές του και οι διαταραχές συμπεριφοράς.

Αποτέλεσμα της μακροχρόνιας παραμονής σε ίδρυμα κλειστής προστασίας είναι ο ιδρυματισμός, ο οποίος αφήνει έντονα τα ίχνη του στην προσωπικότητα και στην συμπεριφορά του παιδιού, ακόμα και μετά την έξοδό του από το ίδρυμα. Τα παιδιά αυτά ως ενήλικες, δυσκολεύονται στην ανάπτυξη ρόλων στην οικογένεια, η βούλησή τους είναι συνήθως μικρή ή ανύπαρκτη και

⁴¹ Καλλινικάκη Θεανώ, Μεγαλώνοντας σε Ίδρυμα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998, σελ. 58.

δυσκολεύονται στην συναισθηματική ευελιξία που χρειάζεται ένα άτομο στην καθημερινή του ζωή, μέσα και έξω από την οικογένεια, στις σχέσεις του με συγγενικά και μη πρόσωπα⁴².

⁴² Παναγοπούλου Άννα, Βελτιώσεις στην Ιδρυματική Ζωή για μείωση των αρνητικών επιπτώσεων, 1996

4.1.2. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Η ιδιαιτερότητα της ιδρυματικής ζωής παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Αποκοπή από το οικογενειακό περιβάλλον.
- Ομαδική συμβίωση με άγνωστα πρόσωπα.
- Ταύτιση του παιδιού με την ειδική κατηγορία του ιδρύματος.
- Εξάρτηση από το προσωπικό του ιδρύματος.
- Αποκοπή από την Κοινότητα (ιδιαίτερα σε περίπτωση μεταφοράς του παιδιού σε ίδρυμα άλλης πόλης).
- Έλλειψη εναλλαγής παραστάσεων και συναισθηματικής επαφής.
- Δημιουργία ιδιόμορφης ψυχολογικής κατάστασης, σαν αποτέλεσμα της πολύκαιρης διαβίωσης στο ίδρυμα (ιδρυματισμός).
- Εμφάνιση ιδιόμορφου κοινωνικού φαινομένου που σχετίζεται με την προκατάληψη των μελών της κοινότητας για τα παιδιά που ζουν σε ίδρυμα κλειστής προστασίας.

4.1.3. ΣΤΟΧΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΤΟΥΣ

Βασικοί στόχοι ενός κοινωνικού λειτουργού, απέναντι στα κακοποιημένα παιδιά, είναι οι παρακάτω:

- Û Να νιώσουν τα παιδιά ασφάλεια, στο περιβάλλον όπου βρίσκονται
- Û Να αναπτύξουν μια θετική αυτοεικόνα και μια αλτρουιστική συμπεριφορά που δείχνει ενδιαφέρον και σεβασμό προς τους άλλους.
- Û Να μάθουν να επιλύουν τις διαφορές τους με ειρηνικό τρόπο
- Û Να μάθουν να βρίσκουν εναλλακτικές λύσεις στα προβλήματά τους
- Û Να ασκηθούν στη συνεργασία και στη δημοκρατική συμπεριφορά και να αναπτύξουν την εμπιστοσύνη τους προς τους άλλους

Προκειμένου ωστόσο, να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να λάβει υπόψη του ορισμένα χαρακτηριστικά της σκέψης των μικρών παιδιών, σύμφωνα με τη Levin⁴³:

1. Έχουν την τάση να σκέφτονται μόνο μια πλευρά ενός ζητήματος
2. Είναι εγωκεντρικά
3. Σκέφτονται απόλυτα.

Όπως ειπώθηκε και πιο πάνω, πρωταρχικός σκοπός του κοινωνικού λειτουργού, είναι να διδάξει στα παιδιά εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των προβλημάτων, χωρίς βία, και η αίσθηση της ασφάλειας. Για να επιτευχθεί αυτό απαιτείται, η μετάβαση του παιδιού από το σπίτι στο χώρο του ιδρύματος να είναι ανώδυνη και ασφαλής. Έτσι, ο κοινωνικός λειτουργός, μπορεί να προσφέρει στα νήπια αγαπημένα τους αντικείμενα, κοντά στα οποία νιώθουν ασφαλή και να θέτει

⁴³ Levin D., 1994 “ building a peacable classroom : Helping young children feel safe in violent times”. Childhood Education Annual Theme, 267-270

από την αρχή την τήρηση κανόνων, οι οποίοι δίνουν την αίσθηση της τάξης και της ασφάλειας.

Ο κοινωνικός λειτουργός, οφείλει επίσης να βοηθήσει τα παιδιά να γίνουν όσο το δυνατόν πιο αυτόνομα, προσφέροντάς τους ευκαιρίες για να παίρνουν πρωτοβουλίες και να αισθάνονται ότι κάνουν κάτι σημαντικό. Προκειμένου να ενθαρρύνει τα νήπια να εκφράζουν τη γνώμη τους, χωρίς να φοβούνται, πρέπει να τους δώσει να καταλάβουν ότι όλες οι απόψεις είναι σεβαστές και να διατυπώνει ερωτήσεις, ανοιχτού τύπου, οι οποίες δεν απαιτούν συγκεκριμένες απαντήσεις. Τα θέματα των συζητήσεων πρέπει να γίνονται μόνο ατομικά, χωρίς την παρέμβαση τρίτων και από τη στιγμή που ο κοινωνικός λειτουργός έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη του παιδιού.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί, ότι παιδιά που έχουν υποστεί κακοποίηση, σε οποιαδήποτε μορφή, κλείνονται στον εαυτό τους ή παρουσιάζουν συμπτώματα έντονου θυμού. Ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να προτρέψει τα παιδιά να δραματοποιήσουν καταστάσεις, κατά τις οποίες νιώθουν συναισθήματα θυμού και απόγνωσης, να ταυτίσουν ευχάριστα συναισθήματα με μουσικά κομμάτια, να μάθουν να ζωγραφίζουν τα συναισθήματά τους και να συζητούν για τις ζωγραφιές τους, να διηγούνται ιστορίες που σχετίζονται με συναισθήματα και άλλα. Μπορεί επίσης να μάθει στα παιδιά πώς να χαλαρώνουν όταν είναι θυμωμένα ή απογοητευμένα. Ο κοινωνικός λειτουργός επομένως, οφείλει να διδάξει στα παιδιά τον τρόπο με τον οποίο, αναγνωρίζουν, ελέγχουν και εκφράζουν τα συναισθήματά τους.

4.1.4 ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Η συναισθηματική ασφάλεια αποτελεί τη βάση για μια υγιή προσωπικότητα, κυρίως στα παιδιά εκείνα που βιώνουν την ανασφάλεια στο οικογενειακό τους περιβάλλον και για αυτό η δημιουργία ενός συναισθηματικού ασφαλούς περιβάλλοντος θεωρείται πρωταρχικός σκοπός του κοινωνικού λειτουργού. Προκειμένου για την επίτευξη αυτού του στόχου, ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να γελάει στα παιδιά, να τα κοιτάζει στα μάτια, να τους μιλάει γλυκά και ζεστά, κ.α. Ο κοινωνικός λειτουργός, έχει στόχο να βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν τα συναισθήματά τους, καθώς αυτό τους οδηγεί στην αυτογνωσία, στην εύρεση τρόπων για να νιώθουν καλύτερα σε δύσκολες καταστάσεις και γενικά τους βοηθάει στην επικοινωνία τους με τους άλλους.

Δραστηριότητες, που βοηθούν τον κοινωνικό λειτουργό, για την κατανόηση των συναισθημάτων των παιδιών, σύμφωνα με τους Prestine και Payne & Rohling⁴⁴ :

Ο κοινωνικός λειτουργός, μπορεί να συζητάει με τα παιδιά ποιες πράξεις ή γεγονότα τα κάνουν να αισθάνονται χαρά, λύπη, φόβο, ζήλια, ντροπή, απομόνωση, κούραση ή αγάπη. Μπορεί μάλιστα να τα ενθαρρύνει να δώσουν ορισμούς για καθένα από αυτά τα συναισθήματα. Επίσης μπορεί να συζητήσει μαζί τους για τις αντιδράσεις τους, όταν νιώθουν αυτά τα συναισθήματα (π.χ. γέλιο, τραγούδι, κλάμα, γκρίνια ή επιθετικότητα) και μπορεί να τους τονίσει ότι είναι φυσικό να νιώθουν έτσι.

Ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να σκεφτούν τρόπους, που θα τα έκαναν να νιώσουν χαρά (π.χ. μια βόλτα στην παραλία) ή να δώσουν χαρά στους άλλους (π.χ. μια ζωγραφιά). Ακόμα μπορεί να βρει τρόπους που θα

⁴⁴ Prestine J., (1993), Helping children understand their feelings. Carthage, IL: Fearon Teacher Aids

Payne L. & Rohling C. (1994), Just Because I am: A child's book of affirmation. Minneapolis: MN: Free Spirit Publishing.

τα έκαναν να νιώσουν καλύτερα όταν είναι λυπημένα, θυμωμένα ή φοβισμένα (π.χ. ένα ζωάκι, ένα μαξιλάρι που μπορούν να κλωσήσουν κ.α.). επίσης, ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να τα ενθαρρύνει να κάνουν διάκριση ανάμεσα στους αποδεκτούς τρόπους έκφρασης των συναισθημάτων τους και στους μη αποδεκτούς.

Ο κοινωνικός λειτουργός, μπορεί να παροτρύνει τα νήπια να σκεφτούν πράγματα που τους αρέσουν στον εαυτό τους και τους άλλους, και τους τρόπους, που συνδέονται αυτά με τα διάφορα συναισθήματά τους.

Τα παιδιά επίσης, μπορούν να ασχοληθούν με κατασκευές που έχουν σχέση με συναισθήματα.

4.2. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ

Μέσα σε μία κλειστή κοινωνία όπως είναι το ίδρυμα, η άσκηση της κοινωνικής εργασίας είναι καθοριστική στην εκπλήρωση των στόχων και του σκοπού του ιδρύματος. Επιδίωξη του Κοινωνικού Λειτουργού είναι η εύκολη και σωστή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, η διασφάλιση των δικαιωμάτων του και ο πιο ανώδυνος αποϊδρυματισμός του. Ο Κοινωνικός Λειτουργός ασκεί κοινωνική εργασία με άτομα και ομάδες, με την οικογένεια και εφόσον κρίνει αναγκαίο και με την κοινότητα.

Η προσωπικότητα, οι γνώσεις και οι δεξιότητες του Κοινωνικού Λειτουργού, μαζί με τις αρχές της Κοινωνικής Εργασίας, πλαισιώνουν το συγκεκριμένο του έργο και τις σχέσεις του με τα παιδιά. Μέσα στο ευρύτερο έργο του Κοινωνικού Λειτουργού στο ίδρυμα μπορούν να συγκαταλεχθούν και ορισμένα γενικά καθήκοντα και επιδιώξεις, τα οποία όμως δεν πρέπει να θεωρούνται «συνταγές».

Κάποια από αυτά τα καθήκοντα του Κοινωνικού Λειτουργού είναι :

- Να ενθαρρύνει την ανεξαρτησία του παιδιού.
- Να υιοθετεί σχετική εξάρτηση όπου αυτή κρίνεται κατάλληλη.
- Να εργάζεται με αποφασιστικότητα και σε βάθος για τα προβλήματα που έγιναν αιτία για την εισαγωγή του παιδιού στο ίδρυμα.
- Να ελαττώνει τις διαπροσωπικές συγκρούσεις και να βοηθά τα παιδιά να τα βγάζουν πέρα μεταξύ τους, βοηθώντας τα να ελαττώσουν την ενστικτώδη συμπεριφορά τους.
- Να ανταποκρίνεται με ανοχή στις καθημερινές κρίσεις που παρουσιάζονται στα παιδιά και στις ομάδες μέσα στο ίδρυμα.

- Να αποβλέπει στην κανονικότητα δημιουργώντας συνθήκες για κανονική εξέλιξη.
- Να παρέχει ευκαιρίες για την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων.
- Να εξασφαλίσει στα παιδιά τη δυνατότητα να απολαμβάνουν, όσο γίνεται, την παραμονή τους στο ίδρυμα.
- Να προσπαθεί να γίνει το ίδρυμα η βάση για διάφορες δραστηριότητες της κοινότητας, ενθαρρύνοντας τις σχέσεις των παιδιών με τον κόσμο της ανοιχτής κοινωνίας.
- Να δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να αποκτούν πρότυπα ενηλίκων.

4.2.1.Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Ο Κοινωνικός Λειτουργός που εργάζεται σε ίδρυμα έρχεται σε καθημερινή επαφή με τα παιδιά που φιλοξενούνται σ' αυτό. Αρχικά, ο Κοινωνικός Λειτουργός ξεκινά με μία πρώτη συνέντευξη με το παιδί, αμέσως μετά την εισαγωγή του στο ίδρυμα, ανεξάρτητα αν είχαν προηγούμενες επαφές πριν από την εισαγωγή του. Από εκεί και πέρα ξεκινά μια τακτική επαφή με το παιδί με προκαθορισμένες συνεντεύξεις.

Σκοπός των πρώτων συνεντεύξεων είναι όχι μόνο η συμπλήρωση του ατομικού και οικογενειακού ιστορικού, αλλά και να βοηθήσει το παιδί να ξεπεράσει το άγχος της αποκοπής του από το φυσικό περιβάλλον και να υιοθετήσει την ιδέα παραδοχής για την εκεί παραμονή του.

Στη συνέχεια οι συνεντεύξεις αποσκοπούν στην προσαρμογή του παιδιού στην ιδρυματική ζωή, δηλαδή στη συμβίωση με τα υπόλοιπα παιδιά, στη ρύθμιση της καθημερινότητας και στην υποστήριξη του παιδιού για την αντιμετώπιση των προσωπικών του προβλημάτων⁴⁵.

⁴⁵ Μαρκοπούλου Χριστίνα, Ο Κοινωνικός Λειτουργός σε ειδικά πλαίσια Κοιν. Προστασίας, Ελλην., Αθήνα 1995, σελ. 193.

4.2.2. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ.

Όσο βρίσκεται το παιδί στο ίδρυμα είναι σημαντικό να εντάσσεται σε ομάδες, οι οποίες λειτουργούν ως μέσο θεραπείας, υποστήριξης, αυτοβοήθειας και ανάπτυξης των παιδιών. Σ' αυτές εντάσσονται τα παιδιά ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους και τις ανάγκες τους και έχουν θεραπευτικό ή συμβουλευτικό χαρακτήρα. Επιδίωξη του Κοινωνικού Λειτουργού είναι μέσα από τις ομάδες να αντιμετωπιστούν προβλήματα που προέρχονται από την κοινή συμβίωση των παιδιών. Μέσα στις ομάδες αναπτύσσεται η επικοινωνία, δεσμοί φιλίας, η δραστηριοποίηση και η κοινωνική μάθηση μέσα από διάφορα ερεθίσματα, πρότυπα, αξίες, ρόλους. Παράλληλα πολύ σημαντικό είναι ότι σ' αυτές τις ομάδες μπορούν να συμμετέχουν παιδιά της ευρύτερης κοινότητας ώστε να προετοιμάζεται η αποϊδρυματοποίηση των παιδιών του ιδρύματος.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούν και οι ομάδες των έμμεσα εξυπηρετούμενων (γονείς – συγγενείς) και του προσωπικού. Οι ομάδες με γονείς ή συγγενείς των παιδιών, έχουν σκοπό την συμπαράσταση προς αυτούς, την υποστηρικτική εργασία για όσο καιρό πρόκειται το παιδί τους να παραμείνει στο ίδρυμα, αλλά και όταν βγει έξω.

Για το προσωπικό υπάρχουν οι ομάδες ανατροφοδότησης, όπου δίνεται η ευκαιρία να δουλέψει ο καθένας με τον εαυτό του, να δει τι μπορεί να προσφέρει, τι τον εμποδίζει και τελικά να ξεκαθαρίσει τον σκοπό για τον οποίο βρίσκεται εκεί. Αλλά, πολύ σημαντικό είναι ότι οι ομάδες αυτές συντελούν στην ευαισθητοποίηση του προσωπικού, απέναντι στα παιδιά του ιδρύματος. (Μαρκοπούλου Χριστίνα, Ο Κοινωνικός Λειτουργός σε ειδικά πλαίσια Κοιν. Προστασίας, Ελλην., Αθήνα 1995, σελ. 195).

4.2.3.Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Εκτός από την επαφή που έχει ο Κοινωνικός Λειτουργός με το παιδί, προσπαθεί να αναπτύξει συνεργασία με την οικογένεια του παιδιού, αν βέβαια οι συνθήκες το επιτρέπουν. Ο Κοινωνικός Λειτουργός έρχεται σε επαφή με την οικογένεια του παιδιού πραγματοποιώντας συνεντεύξεις και κοινωνική έρευνα.

Απαραίτητη επιδίωξη του Κοινωνικού Λειτουργού είναι η εξασφάλιση επικοινωνίας του παιδιού με το φυσικό περιβάλλον του. Ακόμα και σε περιπτώσεις δυσάρεστης εμπειρίας στο χώρο της οικογένειας, θα πρέπει να αναζητούνται συγγενικά ή φιλικά πρόσωπα για τη διατήρηση των φυσικών δεσμών. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού είναι υποστηρικτικός στη διατήρηση επαφής του παιδιού με το φυσικό του περιβάλλον, ώστε να διευκολυνθεί η σύνδεσή του μ' αυτό όταν βγει από το ίδρυμα. Αλλά και στην οικογένεια ώστε να αναγνωρίζει τα προβλήματα που οδήγησαν στην εισαγωγή του παιδιού στο ίδρυμα, ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι πιθανότητες για νέα εισαγωγή του παιδιού.

Ο Κοινωνικός Λειτουργός χρησιμοποιώντας την τεχνική της παράλληλης συνέντευξης επιδιώκει να συζητιέται και να αναλύεται το πρόβλημα, ατομικό ή οικογενειακό απ' όλα τα μέλη της οικογένειας για τη σωστή αντιμετώπισή του (Μαρκοπούλου Χ. , 1995, σ.200).

4.2.4. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Η εργασία του Κοινωνικού Λειτουργού στο Ίδρυμα δεν περιορίζεται στο άτομο, στην οικογένεια και στις ομάδες, αλλά απευθύνεται και στην κοινότητα με σκοπό πρώτα απ' όλα την ελαχιστοποίηση των προκαταλήψεων για τα παιδιά του ιδρύματος και την δημιουργία ευνοϊκής ατμόσφαιρας για την αποδοχή και την επανένταξή τους. Ο ρόλος του θα πρέπει να βασίζεται στην ενθάρρυνση για τη συμμετοχή των μελών της κοινότητας στη ζωή του ιδρύματος και την αντίστοιχη επαφή των παιδιών με τους κατοίκους της κοινότητας, στα σπίτια τους, στις λέσχες τους, στα σχολεία, στην εκκλησία και σε άλλους χώρους. Βέβαια στις περιπτώσεις εξόδου των παιδιών από το ίδρυμα, ο Κοινωνικός Λειτουργός θα πρέπει να συνεργαστεί και να ευαισθητοποιήσει τους φορείς της κοινότητας, ώστε να στηρίζουν τα παιδιά στην προσπάθεια κοινωνικής ένταξης τους.

Στην προσπάθεια της σύνδεσης του ιδρύματος με την κοινότητα είναι ανάγκη να τονισθεί η σημασία δημιουργίας εθελοντικών ομάδων. Η κινητοποίηση των εθελοντών της κοινότητας, αποσκοπεί στην κοινωνικοποίηση των παιδιών και ειδικότερα στη δημιουργία δεσμών με τα μέλη της κοινότητας.

Το ανθρώπινο δυναμικό της κοινότητας σίγουρα είναι πολύτιμο υλικό για την επίτευξη των στόχων του Κοινωνικού Λειτουργού, σε σχέση με τα παιδιά του ιδρύματος, ιδιαίτερα για την κοινωνικοποίησή τους και την ανάπτυξη των διαπροσωπικών τους σχέσεων (Μαρκοπούλου Χριστίνα, Αθήνα 1995).

4.2.5. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ

Ο Κοινωνικός Λειτουργός αποτελεί και αυτός μέλος μίας ομάδας, της διεπιστημονικής ομάδας του ιδρύματος που αποσκοπεί στην επιστημονική αντιμετώπιση των θεμάτων του ιδρύματος. Επιδιώκεται η συνεργασία με όλο το προσωπικό. Το λεπτό θέμα των ανθρώπινων σχέσεων, είναι αρμοδιότητα του Κοινωνικού Λειτουργού στο ίδρυμα, ο οποίος προσπαθεί να αναπτύξει συνεργασία τόσο με το διοικητικό και επιστημονικό προσωπικό, όσο και με το βοηθητικό. Αυτό προσπαθεί να το επιτύχει τόσο με την προσωπική επαφή, όσο και με την οργάνωση εκπαιδευτικών και ενημερωτικών σεμιναρίων.

Η συνεργασία για τον επαγγελματικό ρόλο των μελών του προσωπικού ενός ιδρύματος πρέπει να επιδιώκεται απ' όλους και ιδιαίτερα από τον Κοινωνικό Λειτουργό. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η από κοινού αντιμετώπιση των παιδιών.

Το προσωπικό ενός ιδρύματος ανήκει βέβαια σε μία ετερογενή ομάδα που έχει όμως κοινό σκοπό. Οι τακτικές συναντήσεις για ανταλλαγή απόψεων σε διεπαγγελματικό επίπεδο πρέπει να είναι μέσα στο πρόγραμμα του προσωπικού. Με τον τρόπο αυτό είναι δυνατό να γίνεται αξιολόγηση της εξέλιξης των παιδιών και προγραμματισμός για παραπέρα ενέργειες.

4.3. ΟΔΗΓΙΕΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Οι κοινωνικοί λειτουργοί, που αναλαμβάνουν την εξέταση περιπτώσεων βίας στις οικογένειες πρέπει να επιδεικνύουν αυξημένη υπομονή και ευαισθησία και η συμπεριφορά τους να είναι άψογη. Η αρμόζουσα συμπεριφορά σε τέτοιες περιπτώσεις χαρακτηρίζεται από αμεροληψία, υπευθυνότητα, διακριτικότητα, αντικειμενικότητα και εχεμύθεια. Οι ειδικοί οφείλουν να ακολουθούν τα παρακάτω στάδια.

Û *Άμεση ανταπόκριση*

Κατά την άφιξη θύματος οικογενειακής βίας στο κέντρο κοινωνικής λειτουργίας, θα πρέπει ο ειδικός να δίνει προτεραιότητα στις υποθέσεις αυτές ανάλογα με τη σοβαρότητά τους και να οδηγεί το θύμα σε ιδιαίτερο χώρο.

Û *Ιδιαίτερη συνομιλία*

Το θύμα οικογενειακής βίας θα πρέπει να οδηγείται αμέσως για σκοπούς λήψης κατάθεσης σε ιδιαίτερο χώρο. Να μην υπάρχουν θεατές ή ακροατές πέρα από τον αρμόδιο κοινωνικό λειτουργό, έτσι ώστε να μπορεί το θύμα να εκφραστεί ελεύθερα.

Û *Εχεμύθεια*

Το περιεχόμενο διαλόγων μεταξύ κοινωνικού λειτουργού και θύματος οικογενειακής βίας είναι εμπιστευτικής φύσης, και δεν πρέπει να είναι το αντικείμενο δημοσίων συζητήσεων.

Û *Ασφάλεια/ προστασία του θύματος*

Το καθήκον του κοινωνικού λειτουργού είναι η ασφάλεια και η προστασία του θύματος και η ποινική δίωξη του θύτη.

Σε περιπτώσεις που κρίνεται αναγκαίο θα πρέπει ο ειδικός σε συνεργασία με άλλους αρμόδιους φορείς να εξασφαλίζει ασφαλή χώρο διαμονής για το θύμα αν εκδοθεί διάταγμα απομάκρυνσης.

Û *Αντικειμενικότητα*

Ο ειδικός δέχεται το παράπονο ακούγοντας το θύμα και αποφεύγει να εκφράζει τις δικές του συμβουλές, απόψεις, σχόλια και κριτική σχετικά με το κακοποιημένο άτομο (Καλλινικάκη Θ. 1998).

4.4. ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Πολλές από τις προτεινόμενες για τη θεραπεία της συναισθηματικής κακοποίησης, στρατηγικές έχουν τη μορφή υποστηρικτικών , για την οικογένεια, προγραμμάτων. Οι Fortin & Chamberland⁴⁶, προτείνουν ένα συνδυασμό μείωσης του κοινωνικού άγχους και της οικογενειακής δυσλειτουργίας και προώθησης δεξιοτήτων απαραίτητων σε γονιούς, διαμόρφωσης της αυτοεικόνας τους, με παράλληλη παροχή κοινωνικής υποστήριξης. Υποστηρίζεται ακόμη, η ιδέα αλλαγής των αλληλεπιδράσεων των συναισθηματικά κακοποιημένων παιδιών μέσω προώθησης ενός μοντέλου οικογενειακής αποτελεσματικότητας, όπου απαραίτητος είναι ο καθορισμός μηχανισμών που επιτρέπουν σε ένα οικογενειακό σύστημα να ξεπεράσει τα επίμονα προβλήματα. Η παρέμβαση αυτή σχετικά με την προαγωγή των σχέσεων πηγάζει από την ιδιαίτερη σημασία που αποδίδεται στην προσκόλληση γονέα παιδιού. Ένα σύστημα οικογενειακής θεραπείας για παράδειγμα, όπου έμφαση δίνεται αποκλειστικά στην αποκάλυψη του εσωτερικού συναισθηματικού κόσμου των μελών της οικογένειας θεωρείται κατάλληλο. Η προσέγγιση αυτή εισάγει μια στρατηγική μείωσης της επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας και ενθάρρυνσης την προσωπικής αντανάκλασης, δίνοντας στα παιδιά φωνή και πρωταρχικό ρόλο στη θεραπευτική διαδικασία. Ο Wolfe⁴⁷ περιγράφει ένα μοντέλο πρόληψης, στο οποίο τα περιστατικά σωματικής ή συναισθηματικής κακοποίησης «αποτελούν μόνο τα ορατά σημάδια ενός βαθύτερου προβλήματος, μιας διαταραγμένης σχέσης ανάμεσα

⁴⁶ Fortin, Andrée et Claire Chamberland. 1995. « A North American Perspective on the Psychological Maltreatment of Children », Early development and parenting, no 4, 1-9.

⁴⁷ Wolfe, Robert (1991) 'The use of content analysis to assess corporate social responsibility' in Research in corporate social performance and policy. James E. Post (ed.), 12, 281–307. Greenwich, CT: JAI Press.

στους γονείς και τα παιδιά». Κατευθύνει τις όποιες παρεμβάσεις στους γονείς και αποτυγχάνει να δώσει την απαιτούμενη προσοχή στις μακροπρόθεσμες συνέπειες στα παιδιά. Για το λόγο αυτό δίνει πρωταρχικό ρόλο στην πρόληψη εστιάζοντας στις αναπτυξιακές διαφορές που μπορεί να παρουσιάσει ένα παιδί ως αποτέλεσμα κακοποίησης και οι οποίες πηγάζουν από την προσπάθεια του παιδιού να μάθει κοινωνικές συμπεριφορές υπό την απουσία γονεϊκής ευαισθητοποίησης ή προσεκτικής καθοδήγησης. Επιπλέον, προτείνει τη διδασκαλία νέων μεθόδων δόμησης εμπειριών στα κακοποιημένα παιδιά, ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό την κοινωνική τους ικανότητα και θέτοντας, ταυτόχρονα, στέρεη κοινωνικο-συναισθηματική βάση για τη δημιουργία νέων σχέσεων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ενδυνάμωση της αίσθησης της ταυτότητας στα παιδιά και της διαφοροποίησής τους από μικρότερη ηλικία, είτε μέσω της βελτίωσης των σχέσεων τους με τους γονείς, είτε με τη δημιουργία νέων διαπροσωπικών σχέσεων. Τέλος, παρουσιάζει ένα «μοντέλο βασισμένο στην ενδυνάμωση» για το χειρισμό των οικογενειών με ιστορικό κακοποίησης. Το κύριο μέλημα της παρέμβασης βρίσκεται στην επίτευξη μεγαλύτερης συνεργατικότητας από τους γονείς με στόχο την ανάπτυξη επιθυμητών και αποτελεσματικών, πλέον, στρατηγικών διαπαιδαγώγησης και την επίτευξη ισορροπίας ανάμεσα στις ανάγκες του παιδιού και τις ικανότητες των γονέων, σε αντίθεση με πιο παραδοσιακά μοντέλα, όπου η έμφαση δίνεται στα λάθη των γονέων.

4.5. ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΕΚΤΟΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

Ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να παρέχει ψυχολογική στήριξη στα παιδιά και εκτός ιδρύματος, αλλά κυρίως η ευαισθησία του πρέπει να αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό των παρεμβάσεων στα παιδιά αυτά.

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος ο κοινωνικός λειτουργός είναι σημαντικό να γνωρίζει ότι ο τραυματισμός του παιδιού από τους γονείς του είναι ένδειξη άρρωστης οικογένειας. Είναι, δηλαδή, λάθος να βλέπουν το πρόβλημα μόνο ιατρικά, χωρίς να γίνει προσπάθεια να αντιμετωπιστεί η άρρωστη οικογένεια από διεπιστημονική ομάδα. Είναι, επομένως, απαραίτητο σε κάθε περίπτωση ατυχήματος που δεν είναι τυχαίο, να γίνεται μια πλήρης εκτίμηση της οικογένειας από διεπιστημονική ομάδα (κοινωνικός λειτουργός, παιδίατρος, ψυχολόγος, παιδοψυχίατρος)⁴⁸. Σε κάθε περίπτωση που υπάρχει υποψία για κακοποίηση χρειάζεται άμεση εισαγωγή του παιδιού στο νοσοκομείο. Με αυτό τον τρόπο προστατεύουν τη ζωή του παιδιού και έμμεσα των γονέων.

Η πρωτογενής πρόληψη χρειάζεται στη βελτίωση των συνθηκών ζωής για όλο τον πληθυσμό, ιδιαίτερα δε για οικογένειες με μικρά παιδιά. Η βελτίωση της γενικότερης ποιότητας ζωής μέσα από αναβαθμισμένα προγράμματα υγείας, εκπαίδευσης, δικαιοσύνης, μειώνει τις κοινωνικές ανισότητες και προσφέρει ισότητα ευκαιριών σε όλο τον πληθυσμό.

⁴⁸ Ινστιτούτο Υγείας Παιδιού «Κακοποίηση-Παραμέληση Παιδιών», επιμέλεια έκδοσης Ελένη Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Αθήνα, 1987

Η πρωτογενής πρόληψη προϋποθέτει ενέργειες στα εξής επίπεδα⁴⁹ :

1. Βελτίωση των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών, ιδίως για τις νέες οικογένειες.
2. Ευρεία εκπαίδευση και διαφώτιση, με στόχο την προαγωγή της υγείας γενικότερα και της ψυχικής υγείας ειδικότερα.
3. Αλλαγή των στάσεων σε θέματα της ανατροφής των παιδιών, ιδίως στη χρήση της σωματικής τιμωρίας.
4. Προγράμματα οικογενειακού προγραμματισμού.
5. Ανάπτυξη προγραμμάτων πρόληψης για νέες έγκυες μητέρες, καλές συνθήκες τοκετού και συστηματική παρακολούθηση των νεογνών. Διευκόλυνση των συνθηκών που ενισχύουν το δεσμό μητέρας-παιδιού, όπως η αύξηση του χρόνου άδειας κύησης και τοκετού κ.ά.

Για την πρόληψη είναι απαραίτητη η συνεργασία κοινωνιολόγων, ανθρωπολόγων, οικονομολόγων, παιδιάτρων, παιδοψυχιάτρων και φυσικά της πολιτείας.

Δευτερογενής είναι η πρόληψη σχετικά με την ανάπτυξη προγραμμάτων με στόχο τον εντοπισμό οικογενειών και παιδιών που βρίσκονται σε ομάδες «υψηλού κινδύνου». Η έγκαιρη εντόπιση εγκύων που ανήκουν σε τέτοιες ομάδες και η παρακολούθησή τους, καθώς και των παιδιών που θα γεννηθούν, για ορισμένο χρονικό διάστημα, μπορεί να προλάβει σοβαρά προβλήματα διαταραχής δεσμού ή γενικότερης διαταραχής στη γονεϊκή ικανότητα, που με ειδική παρέμβαση μπορούν να αποκατασταθούν⁵⁰.

Τέλος η τριτογενής πρόληψη ασχολείται με παιδιά που έχουν ήδη κακοποιηθεί από τις οικογένειές τους, με στόχο να μην ξανακακοποιηθεί το συγκεκριμένο

⁴⁹ Γιάννης Τσιάντης «Ψυχικής Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2000.

⁵⁰ Françoise Dolto «Μεγαλώστε σωστά το παιδί σας», εκδ. Γιαλλέλη, Αθήνα 1992.

παιδί και τα αδέρφια του που ήδη υπάρχουν ή που θα γεννηθούν. Η πρόληψη αυτή καλύπτει :

1. Εκτίμηση της οικογενειακής κατάστασης από διεπιστημονικές ομάδες (παιδοψυχίατροι, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, παιδίατροι, νομικοί)
2. Απομάκρυνση του παιδιού από το σπίτι, τουλάχιστον στην αρχική φάση.
3. Θεραπεία και υποστήριξη γονέων.
4. Βελτίωση των κακών κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών της οικογένειας
5. Ψυχοθεραπεία του παιδιού, όπου υπάρχουν ενδείξεις.
6. Αν είναι αναγκαίο, αφαίρεση έστω και προσωρινά της επιμέλειας από τους γονείς.
7. Μεταβολή στις υπάρχουσες νομοθετικές διαδικασίες αναφορικά με την απομάκρυνση του παιδιού και αφαίρεση της επιμέλειας από τους γονείς. Ρύθμιση των θεμάτων σχετικά με την καταγγελία για κακοποιημένα παιδιά. Είναι αντιληπτό από όλους, ότι πρόκειται για ένα μείζον ζήτημα που ίσως θα έπρεπε να απασχολεί περισσότερο τις κοινωνίες που ζούμε, καθώς υγιή σωματικά και ψυχικά παιδιά θα αποτελέσουν υγιείς ενήλικες που θα είναι χρήσιμοι στον τόπο και τις μέλλουσες οικογένειές τους, άξιοι να συμβάλλουν στη βελτίωση και πρόοδο της χώρας που ζουν⁵¹.

⁵¹ Πέτρος Α. Σταθόπουλος «Κοινωνική Πρόνοια : μια γενική θεώρηση», εκδ. Έλλην, 1996.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΑΝΑΔΟΧΗ - ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Αναδοχή είναι η φιλοξενία παιδιού που στερείται τη φροντίδα και τη στήριξη της φυσικής οικογένειας, λόγω έκτακτων ή χρόνιων προβλημάτων, όπως π. χ ασθένεια γονέων, ατύχημα, διαπίστωση ακαταλληλότητάς τους κ. α.

Έτσι, όταν λόγω τέτοιων σοβαρών οικογενειακών προβλημάτων, τα παιδιά πρέπει να αποχωριστούν τους γονείς τους, οι κρατικές υπηρεσίες έχουν υποχρέωση και ευθύνη να μεριμνήσουν για τη φροντίδα των παιδιών αυτών. Έτσι τα ιδρύματα για να είναι και πιο ενεργητικός ο ρόλος τους και οι αρμοδιότητες τους να μην περιορίζονται μόνο μέσα στο χώρο του Ιδρύματος μπορούν να επιλέξουν κατάλληλους ανάδοχους γονείς, οι οποίοι και αναλαμβάνουν αυτή τη φροντίδα, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στις οικογένειες των παιδιών να ξεπεράσουν τις δυσκολίες ή να αποφασίσουν να επιλύσουν σοβαρότερα προβλήματα που έχουν σχέση με την σωματική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού τους και τη σχέση τη δική τους με το παιδί.

Ακόμα και στην περίπτωση που ένα παιδί είναι κακοποιημένο και παραμελημένο, του είναι αρκετά δύσκολο να απομακρυνθεί από τους γονείς του, γιατί οι οικογενειακοί δεσμοί είναι πολύ ισχυροί. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι τα παιδιά με την αναδοχή έχουν να χειριστούν διάφορα συναισθήματα. Μπορεί να είναι ευτυχισμένα και ασφαλή σε μια δοτική ανάδοχη οικογένεια, παράλληλα όμως αισθάνονται θλίψη και ανησυχία για τους βιολογικούς τους γονείς. Μπορεί ακόμη να φοβούνται ή να είναι θυμωμένα για την κατάσταση στην οποία βρίσκονται. Όλα αυτά προκαλούν πολύ μεγάλη ένταση και χρειάζεται πολύ υπομονή, αγάπη και συλλογική δουλειά από όλα τα μέλη της ανάδοχης οικογένειας καθώς επίσης και του ιδρύματος που μερίμνησε για το παιδί.

Αξιοσημείωτο είναι ότι όλοι οι ανάδοχοι γονείς έχουν επαφή με κοινωνικό λειτουργό, ο οποίος και τους παρέχει την απαραίτητη υποστήριξη και επίβλεψη. Τους επισκέπτεται τακτικά ώστε να βεβαιώνεται ότι τυχόν δυσκολίες συζητούνται με σκοπό την επίλυσή τους και επεμβαίνει με κατάλληλες συμβουλές ή άλλες πρόσφορες μεθόδους κάθε φορά που το επιβάλλει το συμφέρον του παιδιού

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Πολύ σημαντική είναι η εκπαίδευση των δασκάλων και των νηπιαγωγών, η οποία πρέπει και είναι άκρως αναγκαίο να είναι πιο εξειδικευμένη και να επικεντρώνεται όχι μόνο στο γνωσιακό επίπεδο αλλά κυρίως να γίνει ανθρωποκεντρική έχοντας ως κέντρο και σημείο αναφοράς την ψυχοπνευματική ανάπτυξη του παιδιού. Αυτό σημαίνει ότι η πολιτεία οφείλει να οργανώνει Σεμινάρια Επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σχετικά με αυτό το θέμα, να επιχορηγήσει προγράμματα με ειδικές μονάδες παρακολούθησης σχετικών προβλημάτων στο χώρο του σχολείου αλλά και να στελεχωθούν με το αρμόδιο επιστημονικό προσωπικό όπως ψυχολόγοι, και κοινωνικοί λειτουργοί, αλλά και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να συνειδητοποιήσουν ότι δεν είναι απλά υπάλληλοι αλλά κυρίως λειτουργοί. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται κατανοητό ότι πέρα από το γνωστικό αντικείμενο με το οποίο καθημερινά ασχολούνται έχουν χρέος να εξατομικεύουν τη διδασκαλία τους ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών τους αλλά, κυρίως, να αφουγκράζονται τον πόνο και το συναισθηματικό αδιέξοδο των μαθητών τους πίσω από μία «προβληματική» ή παραβατική και αντικοινωνική συμπεριφορά.

Για να αντιμετωπίζεται πιο γόνιμα και αποτελεσματικά το πρόβλημα της κακοποίησης οφείλουν οι εκπαιδευτικοί να συνεργάζονται μεταξύ τους. Στη συνέχεια να επικοινωνούν με την οικογένεια του μαθητή προσπαθώντας να εντοπίσουν τα αίτια αυτής της συμπεριφοράς του μαθητή. Επιπροσθέτως, να υποδεικνύουν συμβουλευτικά κέντρα υποστήριξης του παιδιού και της οικογένειάς του. Είναι πλέον αντιπαιδαγωγικό να αντιμετωπίζεται ένα, ήδη, κακοποιημένο παιδί με νέους τρόπους κακοποίησης, όπως ποινές, αποβολές, λεκτικές επιθέσεις, προσβολές, απομόνωση, υποτίμηση.

Σημαντικό θα ήταν η Πολιτεία να διοργανώνει μέσα από τους τοπικούς φορείς όπως δήμοι και κοινότητες σεμινάρια και ομάδες υποστήριξης και επιμόρφωσης των γονέων. Είναι ένας τρόπος να αντιληφθούν και οι ίδιοι την ευθύνη που έχουν για τη σωστή και ολοκληρωμένη συναισθηματική και σωματική ανάπτυξη των παιδιών τους.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί ένα πολυσύνθετο και πολύπλοκο κοινωνικό φαινόμενο. Η παρουσία του είναι έντονη σε όλες σχεδόν τις κοινωνίες, τόσο στις παλαιότερες όσο και στις σύγχρονες. Η κακοποίηση των παιδιών από τους ίδιους τους γονείς, αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα οι προεκτάσεις του οποίου είναι τραγικές τόσο για το ίδιο το θύμα, την υπόλοιπη δυσλειτουργική πλέον οικογένεια, όσο και για ολόκληρη την κοινωνία.

Η άσκηση βίας στο πλαίσιο της οικογένειας αποτελεί κατάφωρη παραβίαση του δικαιώματος στη ζωή, στην ανθρώπινη ελευθερία, στην προσωπική, ψυχική και σωματική ακεραιότητα, στην ίση αντιμετώπιση και προστασία από τον νόμο, στην ισότητα μέσα στην οικογένεια. Το θύμα κακοποίησης γίνεται αντικείμενο βασανισμού, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης. Η ενδοοικογενειακή βία εκδηλώνεται με πολλές και διαφορετικής βαρύτητας εγκληματικές πράξεις κάθε φορά, ενώ, το σίγουρο είναι, πως αν αυτές οι πράξεις συνέβαιναν έξω από το σπίτι, θα τιμωρούνταν από το νόμο και θα καταδικάζονταν από το κοινωνικό σύνολο χωρίς ενδοιασμούς.

Η επιθυμία μας να εξιδανικεύσουμε την οικογενειακή ζωή, είναι ως ένα βαθμό υπεύθυνη για την τάση που υπάρχει να εθελοτυφλούμε ή να αποδεχόμαστε την ενδοοικογενειακή βία. Επιπλέον, η ιδιωτική φύση των οικογενειακών ή διαπροσωπικών σχέσεων ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την καλλιέργεια και διάχυση στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο της άποψης ότι η κοινωνία στο σύνολό της δεν μπορεί ή δεν πρέπει να παρεμβαίνει σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας.

Οι επιπτώσεις της παιδικής κακοποίησης είναι αρνητικές και καταστροφικές για όλα τα παιδιά ανεξάρτητα με την μορφή βίας την οποία υφίστανται. Ωστόσο πρέπει να τονιστεί ότι η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών από τους ίδιους τους γονείς αποτελεί ένα τραγικό γεγονός, το οποίο σημαδεύει για πάντα τη ζωή ενός παιδιού. Επίσης είναι πασιφανές ότι οι επιδράσεις της ενδοοικογενειακής βίας απέναντι στην ψυχολογική κατάσταση των παιδιών είναι καταλυτικές τόσο για την συγκεκριμένη φάση την οποία βρίσκονται (ανηλικότητα) όσο και για την μετέπειτα ζωή τους (ενήλικη ζωή).

Children may not remember

what you told them ...

but they'll always remember

how you made them feel.

Silent

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αγάθωνος - Γεωργοπούλου Ε. (1998)

Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού

Ινστιτούτο υγείας του παιδιού.

Αγάθωνος - Γεωργοπούλου Ε. (Αθήνα 1990)

Σεξουαλική παραβίαση παιδιών, Ψυχοκοινωνική διάσταση.

Αγάθωνος – Γεωργοπούλου Ε. (Αθήνα 1991)

Κακοποίηση παραμέληση παιδιών

Εκδ. Γρηγόρη.

Αγάπωνος Ε., Σταθακοπούλου Ν., Νάκου Σ., Αδάμ Ε., Κοκκέβη Α.,
Μαραγκός Χ. (1984)

Κακοποίηση – Παραμέληση Παιδιών: Ιατροκοινωνικά χαρακτηριστικά 30 περιπτώσεων – Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής.

Αθ. Τσιπλητάρης (Αθήνα 1988)

Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης

Εκδ. Εκπαιδευτικών «Περιβολάκι»

Βουϊδάσκης Β. (Αθήνα 1987)

Η επιθετικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και στο σχολείο

Εκδ. Γρηγόρη

Γ. Ε. Κρασανάκης (Αθήνα 1999)

Η τιμωρία ως μορφή επιθετικής συμπεριφοράς των ελλήνων πατέρων προς τα παιδιά τους , από το << Η επιθετικότητα στην οικογένεια στο σχολείο και στην κοινωνία >> Επ. Ι. Νέστορος

Εκδ. Ελληνικά Γράμματα.

Γ. Τσιάντης (Αθήνα 1980)

Η σημασία του σχολείου για την πρόληψη των διαταραχών της ψυχοκοινωνικής εξέλιξης του παιδιού,

Ιατρική, τόμ. 38, τεύχ. 2.

Γιάννης Τσιάντης (Αθήνα 2000)

Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας

Εκδ. Καστανιώτη.

Ζαραφονίτου Χριστίνα (Αθήνα 1995)

Εμπειρική εγκληματολογία

Εκδ. Νομική βιβλιοθήκη.

Καλλινικάκη Θεανώ (Αθήνα 1998)

Μεγαλώνοντας σε Ίδρυμα

Εκδ. Ελληνικά Γράμματα.

Λάγγαρη Β. (Αθήνα 2006)

Η ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού ως έκφραση της οικογενειακής δυσλειτουργίας, από το «Σεξουαλική κακοποίηση, μυστικό ; όχι πια !» Ελληνική Εταιρία Μελέτης & Πρόληψης της Σεξουαλικής Κακοποίησης, Επ. Γιωτάκος Ορέστης, Πρεκατέ Βικτωρία ,

Εκδ. Ελληνικά Γράμματα.

Μαρκοπούλου Χριστίνα (Αθήνα 1995)

Ο Κοινωνικός Λειτουργός σε ειδικά πλαίσια Κοιν. Προστασίας.

Οικογένεια – Παιδική προστασία – Κοιν. Πολιτική (Αθήνα 2003)

Παναγοπούλου Άννα

Βελτιώσεις στην Ιδρυματική ζωή για μείωση των αρνητικών επιπτώσεων

Παπανής Ε. (Αθήνα 2004)

Αυτοεκτίμηση και η μέτρησή της

Εκδ. Ατραπός.

Πέτρος Α. Σταθόπουλος (1996)

Κοινωνική Πρόνοια : μια γενική θεώρηση.

Εκδ. Έλλην.

Ποταμιάνου Άννα (Αθήνα 1988)

Τα παιδιά της τρέλας, η βία στις ταυτίσεις

Εκδ. Νεφέλη.

Πρεκατέ Β.(Αθήνα 2008)

Η κακοποίηση του παιδιού στο σχολείο και την οικογένεια

Εκδ. ΒΗΤΑ.

Πρεκατέ Β., Γιωτάκος Ο. (2005)

Οδηγός Εκπαιδευτικών και Γονέων για την Ανίχνευση της παιδικής Κακοποίησης

Εκδ. ΒΗΤΑ.

Τσιάντης Γ.(Αθήνα 2000)

Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας Τεύχος Β΄.

Εκδ. Καστανιώτης.

Φερέτη Ε.(1993)

Ερευνητικό πρωτόκολλο Β110: «Η χρήση σωματικής τιμωρίας στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, στα πλαίσια της σύγχρονης Ελληνικής Οικογένειας. Μια κοινωνιολογική έρευνα στην περιοχή της πρωτεύουσας».

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Forward Susan (1992)

Τοξικοί γονείς

Εκδ. Λύχνος

Francoise Dolto (Αθήνα 1992)

Μεγαλώστε σωστά το παιδί σας

Εκδ. Γιαλλέλη.

M. Herbert, (1992)

Ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας, τόμ. Β΄.

Wodarski, Kurz, Gaudin, and Howring (Αθήνα 1990), στο Παπανής Ε., 2004

Αυτοεκτίμηση και η μέτρησή της

Εκδ. Ατραπός.

Ψωμά Α. (Αθήνα 2001)

«Ενδοοικογενειακή βία και παιδιά»

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών,
Μεταπτυχιακή εργασία.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ζηλίδης Δ. Χρήστος (1990)

Η Κοινωνική Προστασία του Παιδιού στην Ελλάδα

Κοινωνική Εργασία, τεύχος 20

Finkelhor D.& Korbin J. (1988)

Child Abuse as an International Issue?. Child Abuse & Neglect

Vol.12: 3-23

Cohn, B. (1973)

Succumbing to rape. The Second Wave

τομ. 2, τευχ. 2, Box 344, Cambridge, Massachusetts, σελ. 12.

Jacoby S. (1985)

Emotional child abuse: the invisible plague.

Reader's Digest, τευ. 2, 126:86-90.

Besharov DJ. (New York 1990)

Recognizing Child Abuse: A Guide for the Concerned

The Free Press

Levin D. (1994)

Building a peacable classroom : Helping young children feel safe in violent times

Childhood Education Annual Theme, 267-270

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Τσαφταρίδης Α.Δ (2007)

Προβλήματα προσαρμογής των κακοποιημένων- παραμελημένων παιδιών στο σχολείο,

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: «Σχολείο Ίσο για Παιδιά Άνισα» (Αθήνα 4 - 6 Μαΐου 2007)

SITES

Welfare Action Hellas:

Οι προεκτάσεις της Ψυχολογικής Παραμέλησης Παιδιών. Εμπειρίες από το Κέντρο Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Παιδιού & Οικογένειας Αγαπώ τα Παιδιά.

Ανακτημένο από:

<http://www.welfareaction.org/article.php?id=27>

NSPCC Child Protection Awareness, Helen Evans (2002)

Emotional Abuse : www.nspcc.org.uk

<http://lumpy.fmhi.usf.edu/cfsroot/dares/fcpi/vioTOC.html>

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Eckenrode, J., Laird, M., & Doris, J. (1993).

School performance and disciplinary problems among abused and neglected children.

Developmental Psychology

Fortin, Andrée et Claire Chamberland. (1995)

A North American Perspective on the Psychological Maltreatment of Children

Early development and parenting, no 4.

Payne L. & Rohling C. (1994)

Just Because I am: A child's book of affirmation.

Minneapolis: MN: Free Spirit Publishing.

Prestine J. (1993)

Helping children understand their feelings.

Carthage, IL: Fearon Teacher Aids

VeltamM., Browne K. (2001)

Three decades of child maltreatment research : implications for the school years.

Traum Violenc Abuse, 2:215-239

Wolfe, Robert (1991)

The use of content analysis to assess corporate social responsibility in Research in corporate social performance and policy.

James E. Post , ed.Greenwich.

